

HUKUK DAVALARINDA HARÇLARIN ÖDENMEMESİ VEYA EKSİK ÖDENMESİNİN SONUÇLARI VE YARGILAMA SÜRECİNE ETKİSİ^(*)

Dr. Öğr. Üyesi **Mesut ERTANHAN^(**)**

Öz

Hukuk Muhakemeleri Kanununda harçların ve gider avansının davanın başında davacı tarafından ödeneceği belirtilmiş olmakla beraber harçların ödenmemesi halinde ne gibi işlem yapılacağı düzenlenmemiştir. Bu hususta Harçlar Kanununda genel anlamda bir hüküm bulunmakta ve bu hükme göre harçlar ödenmedikçe davada başka safhaya geçilememekte, yani dava devam ettirilememektedir. Yine nispi karar ve ilam harcının ödenmemesi veya eksik ödenmesi halinde eksikliğin sonraki duruşmaya kadar giderilmemesi halinde dava dosyasının işlemden kaldırılacağı belirtilmekte, ancak bu hükmün diğer harçlar ile maktu karar ve ilam harcının ödenmemesi veya eksik ödenmesi halinde uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır.

Genel anlamda ifade etmek gerekirse, harçların, ödeme zamanında ödenmemesi, eksik veya yanlış ödenmesi halinde yargılama faaliyetine Harçlar Kanunu gereği devam edilememektedir. Davanın devamındaki işlemlerin yapılabilmesi için harçların ödenmesi veya eksikliğinin tamamlanması gerekir. Aksi takdirde mahkemece belirlenen sürede bu işlemlerin yapılmaması dava dosyasının işlemden kaldırılmasına neden olur.

Anahtar Kelimeler

Harç, Eksik Harç, Davanın Askıya Alınması, Harcın Yatırılmaması, Davanın Açılmış Sayılması.

THE CONSEQUENCES OF NON-PAYMENT OF COURT FEES FULLY OR PARTLY IN CIVIL CASE AND THE EFFECT OF THE JUDICIAL PROCESS

Abstract

Bringing a lawsuit, commencing another legal action, legal remedies and prosecution requests are subject to pay court fees under provisions of Turkish Fees Code and Civil Procedure Code.

Although it is stated in the Code of Civil Procedure that the fees and advance of expenses will be paid by the plaintiff at the beginning of the case, it is not regulated what action will be taken in case of non-payment of fees. In this regard, there is a general provision in the Law on Fees and according to this provision, unless the fees are paid, another stage cannot be started in the case, that is, the case cannot be continued. Again, it is stated that if the proportional decision and judgment fee is not paid or underpaid by the next hearing, the case file will be removed from the process. But it is debatable whether this provision will be applied in case of non-payment or incomplete payment of other fees.

Generally speaking, the judgment process or legal transactions related to the lawsuit can not be continued by the court as long as court fees are paid fully in the prescribed time. In other words, to go on legal transactions or litigation activities, court fees have to be paid fully or the unpaid part of them by the time to be detected by the court. In the opposite case, the court suspends temporarily the jurisdictional transactions. If court fees are not paid by parties during the suspended times, the lawsuit is accepted not to be filed.

Keywords

Fees, Undischarged Fee, The Paying Court Fees, The Suspending the Lawsuit, The Lawsuit to be Accepted not to be Filed.

^(*) [Makalenin Dergiye Geliş Tarihi: 24.06.2024](#) - [Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 06.06.2025](#)
[DOI No: 10.54704/akdhfd.1555336](#)

^(**) Antalya Bilim Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mahkeme Büro Hizmetleri Programı / Antalya, Türkiye
[E-posta: mesut.ertanhan@antalya.edu.tr](#)
[Orcid Id: https://orcid.org/0000-0003-3665-7539](#)

Extended Abstract

Bringing a lawsuit, commencing another legal action, legal remedies and prosecution requests are subject to pay court fees under provisions of Turkish Fees Code and Civil Procedure Code. In Turkish jurisdiction, application fees, litigation expenses (such as notification fees, expert fees and witness fees) and official attorney fees are the main costs of civil court proceedings. Litigation costs are the fees and costs that are spent while pursuing or defending a legal claim or litigation. These costs may be substantial and may also vary based on the complexity of the case and the length of time it takes to resolve the case.

In principle, litigation costs should be paid by the plaintiff who initiates the proceedings. In other saying, some of court fees have to be paid before bringing a lawsuit, and some of them to be paid after the judgment of the court. But sometimes the party requesting a procedural transaction may also pay the relevant expenses. In addition, there are court fees to be paid during the judicial process depending on legal transactions made by the judge or parties, too.

Generally speaking, litigation costs and official attorney fees determined as per the Minimum Attorney Fee Tariff and the others are to be borne by the losing party. In the final court decision, who bears these costs is determined by the judge. If both parties partially succeed, costs will be divided proportionally between the parties. It is noteworthy that the professional fee agreed between a party and its attorney is not reimbursable under Turkish Law. With regard to costs budgeting, most of the litigation costs are determined by the Code of Fees and Charges and also the secondary tariffs.

There are important controversial topics in Turkish jurisdiction about the costs of civil proceedings. One of them is that, especially, if the lawsuit petition has been accepted by nonpayment of the court fees to need to be paid before bringing lawsuit, the proceeding pursued is disputable. In fact, according to the Turkish Civil Code (Art. 120), while bringing an law suit in the courts of first instance, the plaintiff have to pay court fees and litigation expenses in compliance with the tariffs determined by the the ministry of justice in every year. But Turkish Civil Procedure Code doesn't include any provision relating to which procedure will be followed when the lawsuit petition has been accepted by nonpayment of the court fees to need to be paid before bringing lawsuit.

However, Turkish Fees Code generally involves some provisions regarding the time of payment of the court fees. According to Turkish Fees Code, if the party having to pay the court fees in the case doesn't pay fully them, the court has to be discontinue the litigation process temporarily. But, after the discontinuing the litigation process, the related provisions to be applied are not open fully. Because available rules don't have any provisions regarding how many times to be given by the court and what will be the starting of the time.

As a rule, in court decisions, especially in cassation court decisions, it is not to be accepted the implementation of rejection of the petition by the first instance courts. Instead of that, the plaintiff must be given a reasonable time by the court in order to pay court fees or to complete them. If the contrary is applied, that is, without giving a reasonable time to the parties, the dismissal of the case directly violates basic procedural principles. These are the principle of procedural economy and the right of access to justice. The judgment process or legal transactions related to the lawsuit can not be continued by the court as long as court fees are paid fully in the prescribed time.

In the opposite case, the court suspends temporarily the jurisdictional transactions. It means that, the case file is pending, that is, suspended. Because according to the Fees Law "subsequent proceedings cannot be carried out as long as court fees are not paid fully. But a decision to remove the file from the process is not made directly. First, the relevant party must be given time to deposit or complete the fee.

If court fees are not paid by parties until the end of time given by the court, the court removes the case file from the process and the case is left to the parties' application. If the one of the parties don't complete within the suspended times, 3 months period determined by the Civil Procedure Law, the lawsuit is accepted not to be filed. That is to say, the case is being deemed not to have been filed.

GİRİŞ

Mahkemeler aracılığıyla sunulan yargılama hizmetleri için devlet tarafından “harçlar”¹ alınmaktadır. Harçların² temel alınma nedeni kişilerin bireysel olarak bu hizmetlerden yararlanmalarıdır. Diğer yandan davaların sonuçlandırılması amacıyla bir takım harcamalar da yapılmaktadır. Gerek harçlar ve gerekse yapılan harcamalar yargılama giderlerini³ oluşturur. Hem harçlar hem de dava için yapılan harcamalar ilgili taraflarca ödenmekte; harcamalar da (adli yardım hariç) kural olarak devlet tarafından karşılanmamaktadır. Öncelikle yapılacak harcamanın niteliğine bağlı olarak dava açan veya talepte bulunandan bir kısım ücreti avans olarak yatırması istenir. Sonrasında ise yine yargılama sürecine bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaç doğrultusunda, başkaca veya ilaveten ücret yatırılması da istenebilir. Ancak Kanunlarda belirtilen esas ve usuller doğrultusunda ödenen harçlar ile giderler, ödemeyi yapan taraf (davacı veya davalı) üzerinde bırakılmamakta; kanun hükümlerine ve mahkeme kararlarının niteliğine bağlı olarak haksız çıkan tarafın sorumluluğuna hükmedilmektedir⁴.

Davaların niteliğine ve kanuni düzenlemelere bağlı olarak, yargılama giderlerinden olan harçların bir kısmı davanın başlangıcında tahsil edilmektedir. Bununla birlikte yargılama faaliyeti başladıktan sonra, yapılan işlemlere bağlı olarak dava sürecinde de (keşif harcı gibi) yeni harçlar da ortaya çıkabilir. Mahkeme tarafından nihai bir karara ulaşıldığında, kural olarak davanın ve verilen kararların niteliğine bağlı olarak ilave harç ödenmesi söz konusu olduğu gibi, harçların (ve yargılama giderlerinin) kimin tarafından ödeneceğine de karar verilir.

Davanın başlangıcında yatırılması gereken harçlar ile yargılama sürecinde yapılan işlemlere bağlı olarak harçların ödenmemesi ya da eksik ödenmesi hallerinde, mahkemeler tarafından nasıl işlem yapılacağı ve bu işlemler nedeniyle yargılama sürecinin bundan nasıl etkileneceği makalenin konusunu oluşturmaktadır. Bu anlamda Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzda⁵ (HMK m. 120, 324) harçlar ile giderler

¹ YİBK, 16.12.1983, E. 1983/5, K. 1983/6, Erişim Tarihi: Ocak 17, 2024, <https://turkhukuksitesi.com/>: “...yargı harçları devletin mahkemeler aracılığı ile yaptığı hizmete, ondan yararlananların katkısıdır...”. “Alınan harç bu hizmetin gerçek maliyeti olmayıp hizmetten bireysel olarak yararlanma karşılığında alınan bir bedeldir” şeklindeki tanımlama için bk. Mesut Ertanhan, *Yargılama ve Takip Giderleri* (Ankara: Seçkin, 2. Bası, 2023), 36 vd. Ayrıca bk. İlhami Öztürk, “Bir Hükümün Bozulmasını Takiben Verilen Kararda Yargı Harcından Bozulan Hüküm Dolayısıyla Ödenmiş Olan Harcın Mahsubu,” *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 2 (2015): 142.

² “Devletin yargı organları vasıtasıyla sunmuş olduğu yargılama faaliyeti dolayısıyla, bu faaliyetten yararlananlardan, belirli meblağlarda ve oranlarda makbuz karşılığı tahsil etmiş olduğu paralar, “yargılama harçları” olarak adlandırılır şeklindeki tanımlama için bk. Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin, 6. Bası, C. I, 2024), 1209.

³ Yargılama giderleri ilgili tanımlamalar için bk. Ertanhan, *Yargılama ve Takip Giderleri*, 32 vd.; İbrahim Ermenek, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Yürürlüğe Girmesinden Sonra Yargılama Giderlerine İlişkin Olarak Ortaya Çıkan Bazı Güncel Sorunlar ve Usul Ekonomisi İlkesi,” *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, MİHBİR Özel Sayı (2017): 219.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Ertanhan, *Yargılama ve Takip Giderleri*, 138 vd.

⁵ Bundan böyle makalede, Hukuk Muhakemeleri Kanunu, kısaltılmış olarak “HMK” veya “Kanun” ibaresi şeklinde yazılarak kullanılacaktır.

için avans yatırılmasının zorunlu olduğu belirtilmiş, giderler için avansın yatırılması halinde açıkça nasıl işlem yapılacağı ve hukuki sonuçları açıklanmıştır. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanununda harçların yatırılmaması veya eksik yatırılması halinde nasıl işlem yapılacağı hususunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Harçlar Kanununda⁶ genel anlamda, 16. maddede “Değer tayini mümkün olan halde dava dilekçelerinde değer gösterilmesi mecburidir. Gösterilmemişse davacıya tespit ettirilir. Tespitten kaçınma halinde, dava dilekçesi muameleye konmaz.” şeklinde hüküm yer almakla birlikte, makalede ayrıntılı olarak değinileceği üzere, bu hüküm dava dilekçesi kaydedildikten (dava açıldıktan) sonra uygulama alanı kalmayan bir hüküm haline gelmiştir. Yine HK m. 27’de maktu harçların ilgili bulunduğu işlemin yapılmasından önce peşin olarak ödeneceği, ödenmemesi halinde müteakip işlemlere ancak harç ödendikten sonra devam olunacağı belirtilmiştir. Benzer olarak HK m. 28 ve 30’da nispi karar ve ilam harcının ödenme zamanı belirtilmiş olmakla beraber, özellikle 30. maddede “yargılama sırasında tespit olunan dava konusunun değerinin, dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğu anlaşılırsa, yalnız o celse için yargılamaya devam olunacağı, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmayacağı belirtilmiştir. Aynı aynı maddede (Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 409’da) HMK m. 150’de gösterilen süre içinde dosyanın muameleye konulmasının, noksan olan harcın ödenmesine bağlı olduğu belirtilmiştir. Diğer yandan Harçlar Kanununda yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemlerin yapılacağı (HK m. 32) hükmü yanında, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, harçların tamamı peşin olarak ödenmeden harca mevzu olan işlem yapılmayacağına yönelik hükümler de (HK m. 127) yer almaktadır.

Makalede Harçlar Kanununda yer alan bu hükümler değerlendirilmiş, harçların ödenme zamanı göz önünde bulundurularak, söz konusu hükümlerin davanın görülmesi sürecine etkileri ve sonuçları incelenmiştir. Ayrıca davanın başlangıcında ve dava sürecinde yapılan işlemlere bağlı olarak yatırılması gereken harçların neler olduğu açıklanmış; buna bağlı olarak gerekli harçların yatırılması veya eksik yatırılması halinde bunların nasıl tamamlatılacağı, tamamlattırma usulü ve sonuçları hakkında mevcut Kanuni düzenlemelerin yeterliliği tartışılmış; öğretilerdeki görüşler ve Yargıtay uygulaması açıklanmıştır. Nihayetinde Harçlar Kanununda ve Hukuk Muhakemeleri Kanununda yapılması gereken değişiklikler için öneri sunulmuştur.

I. HUKUK DAVALARINDA HARÇLAR

Dava açılması, çekişmesiz yargı işlerindeki başvurular, kanun yollarına başvurulması gibi yargılama işlemlerden kural olarak Harçlar Kanuna bağlı (1) Sayılı Tarifede yazılı olanları, yargı harçlarına tabidir. Ceza mahkemelerinde ise şahsi

⁶ Harçlar Kanunu bundan böyle makalede HK kısaltmasıyla kullanılacaktır.

hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde, celse harçları hariç olmak üzere, (1) Sayılı Tarifeye göre harç alınır (HK m. 2).

Genel olarak mahkeme harçları şunlardır:

- (1) Başvuru harcı,
- (2) Karar ve İlam Harcı,
- (3) Celse Harcı,
- (4) Keşif Harcı
- (5) Diğer Yargı Harçları (Suret harçları, vekâlet harcı, muhafaza harçları, defter tutma harçları gibi...).

Davaların başlangıcında yargı harçlarını genel olarak davayı açan veya harca mevzu olan işlemin yapılmasını isteyen kişiler ödemekle mükelleftir. Herhangi bir istek olmaksızın resen yapılacak işlemlere ait harçlar, aksine hüküm yoksa lehine işlem yapılan kişilerden alınır (HK m. 11).

Genel olarak belirtmek gerekirse, Harçlar Kanunun Eki (1) Sayılı Tarifede yazılı maktu harçlar, ilgili bulunduğu işlemin yapılmasından önce peşin olarak ödenir. Mahiyetleri icabı işin sonunda hesap edilip alınması gerekenler, harç alacağının doğması tarihinden itibaren 15 gün içinde ödenir. Harç peşin veya süresinde ödenmemiş ise müteakip muamelelere ancak harç ödendikten sonra devam olunur (HK m. 27).

Harçlar Kanunun Eki (1) Sayılı Tarifede yazılı nispi harçlar ise, örneğin karar ve ilam harcının dörtte biri peşin, geri kalanı kararın tebliğinden itibaren bir ay içinde ödenir. Şu kadar ki ölüm ve cismani zarar sebebiyle açılan maddi ve manevi tazminat davalarında peşin alınan harcın oranı yirmide bir olarak uygulanır (HK m. 28).

Yine Harçlar Kanununda, depozito, defter tutma ve miras işlerine ait harçlarda (HK m. 28/c), celse harcında (HK m. 12) farklı ödeme zamanları belirlenmiştir.

II. HUKUK DAVALARINDA HARÇLARIN ÖDENMEMESİNİN VEYA EKSİK ÖDENMESİNİN SONUÇLARI

A. DAVA AÇILIRKEN GEREKLİ HARÇLARIN ÖDENMEMESİ VEYA EKSİK ÖDENMESİ

1. Genel Olarak

Dava açılırken veya yargılama faaliyetleri kapsamında olan delil tespiti gibi işlemlerde talepte bulunulurken ya da benzeri herhangi bir işlem yapılırken daha henüz işlemlerin başlangıcında, bazı harçların yatırılması ve mahkemelere yargılama giderleri ile ilgili olarak bir kısım masrafların karşılanması amacıyla peşin avans ödemesi yapılması istenir. Bu tür ödemeler (harçlar hariç), kural olarak taraflarca avans niteliğinde yapılır ve mahkemenin yargılama giderleri kapsamında yapacağı harcamalar buradan karşılanır.

Harçların ve bir kısım giderler karşılığı olarak yatırılması istenen avansın ödenmesi, yargı hizmetinin kısmi bir karşılığı olduğu gibi, yargılama giderlerine katılım yasalarla bir zorunluluk haline getirilmiştir. Bu zorunluluğa uyulmamasının bir takım yaptırımlarının da olması kaçınılmazdır. Bu yaptırımlar, dava dosyasının işleminden kaldırılması yani davanın bir nevi askıya alınarak o uyuşmazlık için mahkemelerin uyuşmazlığı çözmeye yönelik faaliyetlerini durdurmaları, hukuki korunma isteminin beklemeyle alınmasından, bu istemin reddine kadar gidebilmektedir.

Dava veya (çekişmesiz yargı işleri gibi) diğer işlerde dava veya talep dilekçesinin verilmesiyle beraber ödenecek temel iki harç vardır. Bunlar: (i) Başvuru harcı ile (ii) Karar ve İlam harcıdır.

2. Dava Açılırken Başvuru Harcının Ödenmemiş veya Eksik Ödenmiş Olması

Dava açılırken ödenmesi gereken temel harçlardan biri de başvuru harcıdır. Başvurma harcı, dava açılırken daha davanın başlangıcında davacı tarafından ödenecek olan harçtır. Aynı şekilde davalar dışında bazı hususlarda mahkemelerden talepte bulunandan veya yine çekişmesiz yargı işlerinde de talepte bulunan kişiden alınır ve peşin olarak tahsil edilir. Başvurma harcı, HK Eki (1) Sayılı Tarife'de de belirtildiği gibi maktu bir harçtır. Yani parasal tutar olarak belirlenmiş; belirli bir meblağı (tutarı) içeren bir harçtır. Davanın niteliği, dava konusunun değeri ne olursa olsun miktarı belirlidir ve aynı mercie (mahkemeye) yapılan bütün başvurularda aynı miktarda harç alınır. Ancak başvurulanan mahkemelere göre tarifede farklı maktu tutarlar olarak belirlenmiştir⁷.

Başvuru harcı UYAP sistemi üzerinden açılan davalarda sistem tarafından otomatik olarak hesaplanır ve tahsil edilir. Fiziksel ortamda açılan davalarda dava dilekçesi, tevzi bürosu, ön büro veya tevzi işiyle görevlendirilen yazı işleri personeline kontrol edilir. Başvuru harcının yatırılmadığı veya eksik yatırıldığı tespit edildiğinde HK m. 16, III gereği dava dilekçesinin işleme konulmaması gerekir. Daha açık bir ifadeyle, görevli personel davacı tarafından başvuru harcı ödenmediği sürece dilekçeyi işleme koyamaz.

3. Dava Açılırken Ödenmesi Gereken Karar ve İlam Harcının Ödenmemiş veya Eksik Ödenmiş Olmasının Sonuçları ve Bunların Tamamlattırılması

Karar ve ilam harcı, Harçlar Kanunu ve Eki (1) Sayılı Tarifede belirtildiği üzere nispi veya maktu olarak hesaplanır ve alınır. Açılan dava veya çekişmesiz yargı işinin konusu, harcın türünü belirler⁸. Kural olarak dava “belli bir değer ile ifade edilebiliyor veya belli bir değer ise” nispi harç; “belli bir değer ile ifade edilemiyorsa yani parasal bir değer ifade etmiyorsa” maktu harç hesaplanır ve tahsil edilir⁹.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Ertanhan, *Yargılama ve Takip Giderleri*, 65 vd.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Ertanhan, *Yargılama ve Takip Giderleri*, 69 vd.

⁹ Karar ve ilam harcının mahkeme tarafından uyuşmazlık hakkında nihai karar verilmesi, karar ve ilam harcı bakımından harcın konusunu oluşturmakta olup, nihai karar verildiği anda karar ve ilam

a. Davanın Açılması ve Harçların Ödenmesi

Dava, kural olarak Kanunda (HMK m. 118) belirtildiği üzere, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılır. Yine Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 197. maddesinde belirtildiği üzere,

- (1) Dava dilekçesi, tevzi bürosu, ön büro veya tevzi işiyle görevlendirilen yazı işleri personeline teslim edilir¹⁰.

Tevzi bürosundaki veya ön bürodaki tevzi memuru ya da tevzi işiyle ilgili görevlendirilmiş memur dava dilekçesini ayrıntılı bir biçimde okuyarak davacı, davalı, dava türü, dava esas değeri gibi hususların dava dilekçesinde yer alıp almadığını kontrol etmelidir. Çünkü söz konusu bilgiler dâhilinde ödenecek harç ve gider avansının miktarını belirlenir ve tevzi kayıt işlemini tamamlanır¹¹.

Tevzi kayıt sistemi tamamlandıktan sonra, sistem kayıt işlemine tevzi numarası verilir. Bu işlemden sonra harçlandırma formu hazırlanır. Tevzi memuru, harçlandırma formunun bir suretini davacıya (başvuru sahibine) verir. Davacı (başvuru sahibi) dava harca tabi ise harç ile birlikte HMK Gider Avansını vezneye yatırır. Vezne görevlisi, tevzi formunda gösterilen harç ve avans tutarını alarak tahsilat bilgilerini UYAP¹² Vezne ekranına kaydeder. UYAP sisteminden aldığı sayman mutemet alındı makbuzundan iki nüshayı davacıya (başvuru sahibine) verir. Davacı bir tanesini tevzi memuruna ibraz edilir.

- (2) Tevzi işlemi tamamlandığında, dosya hangi mahkemeye gönderilmiş ise o mahkemenin esas kaydından numara alır ve sistem tarafından aynı anda tevzi formu düzenlenir¹³.

harcı doğmaktadır. Ancak ödeme zamanının tespiti bakımından maktu karar ve ilam harcı ile nispi karar ve ilam harcının farklılık gösterdiği yönündeki açıklama için bk. İlhami Öztürk, "Süresinde Ödenmeyen Karar ve İlam Harçlarına Gecikme Zammı Uygulanması," *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XX, S. 1 (2016): 578.

¹⁰ Tevzi bürosu tevzi işleminin yapıldığı yerdir (Yönetmelik m. 4/y), ön büro (davanın açılmasından başlamak üzere yargılama ile ilgili bütün işlemler ile sunulan veya talep edilen her türlü evraka ilişkin işlemlerin yapıldığı, genellikle adliyelerin giriş kısımlarında bulunan yazı işleri birimidir (Yönetmelik m. 4/t).

¹¹ Öğretide bir görüşe göre dava dilekçesinin fiziksel ortamda açıldığı hallerde HMK m. 159/1 gereği hakime veya yazı işleri müdürüne havale ettirilmelidir. Ancak uygulamada ise adliyelerde fiziksel ortamda açılan davalarda söz konusu havale işlemi yapılmamaktadır. Tevzi formunun düzenlenmesi ile dava mahkemenin esas kaydına kaydedilmekle açılmış sayıldığından ayrıca dava dilekçesinin havalesi gereksiz bir işlem olur (Yönetmelik m. 197). Bk. İlker Koçyiğit, "Davanın Açılması ve Dilekçeler Aşaması," *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, S. 2 (2015): 42, 45. Ancak HMK m. 159/1 hükmünün açılmış bir davayla ilgili olduğu kanaatindeyiz.

¹² Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi makalede bundan böyle UYAP kısaltması ile kullanılacaktır.

¹³ Tevzi formu dağıtımı yapılan mahkemenin adını, dosyanın esas numarasını, dava veya işlerin hangi mahkemeye gönderildiğini gösteren ve başvuru sahibine verilen alındı belgesidir.

- (3) Başka yer tevzi bürosundan açılan davalarda da yukarıdaki gibi işlem yapılır. Başka yer tevzi bürosu, ilgili mahkemeye doğrudan tevzi yapar ve teslim aldığı evrakı elektronik ortama aktarır, fizikî evrakı da gecikmeksizin ilgili mahkemeye gönderir. Posta ve havale masrafı düşüldükten sonra, gider avansından kalan miktar ilgili mahkemenin hesabına aktarılır.
- (4) Dava, dava dilekçesinin tevzi edilerek kaydedildiği tarihte açılmış sayılır.
- (5) Herhangi bir nedenle elektronik ortamda işlem yapılamaması hâlinde durum bir tutanakla tespit edilir ve işlem fizikî ortamda yapılır. Elektronik sistem açıldığında fizikî ortamda yapılan işlemler gecikmeksizin elektronik ortama aktarılır. Bu durumda dava, söz konusu tutanağın düzenlendiği tarihte açılmış sayılır.
- (6) Fiziksel ortamda gelen tüm belgeler derhal elektronik ortama aktarılır.
- (7) Gerçek kişilerin UYAP Vatandaş Bilgi Sistemi üzerinden, tüzel kişi temsilcilerinin UYAP Kurum Bilgi Sistemi üzerinden dava açabilmeleri için güvenli elektronik imza sahibi olmaları gerekir. Gerçek ve tüzel kişilerin elektronik ortamda açacakları davaların yargılama harçları ve gider avansı elektronik ortamda mahkeme veznesinin bağlı olduğu banka hesabına aktarılır. Bu işlemlerin kredi kartı ve benzeri ödeme araçları ile de yapılması sağlanabilir. Dava, dilekçenin sisteme kaydedildiği tarihte açılmış sayılır. İşlem sonucunda başvuru sahibinin elektronik ortamda erişebileceği bir tevzi formu oluşturulur.
- (8) Taraf vekillerince UYAP üzerinden güvenli elektronik imza ile de dava açılabilir. Bu işler için ayrıca ıslak imzalı belge istenmez. Avukatların UYAP Avukat Bilgi Sistemi üzerinden dava açabilmeleri için güvenli elektronik imza sahibi olmaları gerekir. Yargılama harçları ve gider avansı davanın açılması esnasında avukat tarafından elektronik ortamda mahkeme veznesi hesabına aktarılır. Ayrıca bu işlemlerin baro kartı veya kredi kartı gibi ödeme araçlarıyla yapılması sağlanabilir. Dava, dilekçenin sisteme kaydedildiği tarihte açılmış sayılır. İşlem sonucunda başvuru sahibinin elektronik ortamda erişebileceği bir tevzi formu oluşturulur.

b. Dava Konusunun ve/veya Dava Konusunun Değerinin Dava Dilekçesinde Gösterilmemesinin Harçlarla İlişkisi ve Dava Dilekçesinin İşleme Konulmaması

Dava dilekçesinde kural olarak davanın konusu¹⁴ açıkça belirtilmelidir. Ayrıca dava konusu (malvarlığı haklarına ilişkin davalarda olduğu gibi) parasal değer ifade ediyorsa parasal değerinin de gösterilmesi gereklidir (HMK m. 119/1 (d)). Örneğin “90.000-TL tutarında alacak davasıdır ya da boşanma davasıdır” gibi.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Meltem Ercan Özler, *Medeni Usul Hukukunda Dava Konusu* (İstanbul: Onikilevha, 2019).

Dava konusu para değilse veya para ile ölçülemiyorsa, bu durumda maktu harçların tahsili için mutlaka konunun¹⁵ yazılması gerekir. Benzer olarak dava konusunun para olduğu veya parasal değer ifade ettiği ya da para ile ölçülebildiği durumlarda da nispi harçlar hesaplanacağından dava konusunun değeri¹⁶ yazılmalıdır. Ayrıca davacı harçtan muaf olsa bile dava dilekçesinde dava değerini göstermek zorundadır¹⁷.

Dava konusunun değeri ya da miktarı yabancı para olarak gösterilmiş olsa bile, alınacak harcın belirlenebilmesi için bu değer ya da miktarın Türk Lirası tutarının da dilekçede yazılması gerekir¹⁸.

Tevzi bürosundaki veya ön bürodaki tevzi memuru ya da tevzi işiyle ilgili görevlendirilmiş memur, dava dilekçesini ayrıntılı bir biçimde okuyarak davacı, davalı, dava türü, dava esas değeri gibi hususların dava dilekçesinde yer alıp almadığını kontrol etmelidir.

İlgili (görevlendirilmiş) memur, dava konusunun yazılmadığını veya dava konusu (doğrudan) para olmamakla beraber, para ile ölçülebilir nitelikte olduğu durumlarda, dava dilekçesinde dava konusunun değerinin gösterilmediğini tespit etmiş olabilir. Böyle hallerde, HK m. 16, III gereği dava dilekçesini işleme koymamalıdır

Daha açık bir ifadeyle, görevli personel davacı tarafından dava konusu ve dava konusunun değeri dava dilekçesinde belirlenmediği sürece dilekçeyi işleme koyamaz. Zira görevli memurun harç türünü belirlemesi ve hesaplama yapabilmesi için dava konusu ve değerinin dilekçede belirtilmesi gereklidir. Nitekim nispi karar ve ilam harcının bir kısmının peşin olarak ödenmesi zorunlu olduğundan, davacının, dava konusu veya dava konusunun değerini¹⁹, rakam olarak

¹⁵ “Dava konusundan kasıt, açılmak istenen davanın hangi hususa ilişkin olduğuna dair belirleyici bir kayıttır” şeklindeki tanımlama için bk. Fatih Karamercan, *Dava ve Cevap Dilekçesinin Unsurları* (Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2021), 112-113. Öğretide genel anlamda, davanın konusu, davanın neye ilişkin olduğu ile ilgili mahkemeden hüküm altına alınması istenilen ve talep sonucuna göre belirlenecek husustur yönünde görüş de mevcuttur. Bkz. Levent Börü, *Dava Konusunun Devri* (Ankara: Yetkin, 2012), 234; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, 706-707; Uğur Bulut, *Medeni Usul Hukukunda Davaları Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi)* (Ankara: Adalet, 2017), 304; Ercan Özler, *Dava Konusu*, 4-5. Davacı, davanın konusunu ve bununla hakimince incelemesinin kapsamını, ayrıca kararın da konusunu belirler. Yani “davanın konusunu belirlemek tarafın işidir” şeklindeki açıklamalar için bk. Karamercan, *Dilekçeler*, 113; Ercan Özler, *Dava Konusu*, 58.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Akif Gül, *Medeni Usul Hukukunda Dava Değeri* (İstanbul: Onikilevha, 2022).

¹⁷ Y1.HD, 04.12.2019, E. 2019/3440, K. 2019/6308, (Karamercan, *Dilekçeler*, 113, dn. 51).

¹⁸ Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar-Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin, 2024), 346; ayrıca bk. Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (Ankara: Yetkin, C. II, 2021), 2724.

¹⁹ YHGK, 08.06.2021, E. 2021/4-1313, K. 2021/706, erişim tarihi: Mart 17, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>: “... öncelikle davaya konu maddi ve manevi tazminat talepleri bakımından, dava değerinin kalem kalem açıklattırılması ve hangi davacı için ne kadar maddi, ne kadar manevi tazminat istendiğinin açıkça belirlenmesi, somutlaştırma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi

göstermesi talep edilmelidir. Davacının bu tespitten kaçınması halinde de, dava dilekçesi işleme konulmaz (HK m. 16, IV)²⁰.

Diğer yandan, belirtmekte yarar vardır ki UYAP sistemi üzerinden açılan davalarda dava konusu yazılmaksızın işlem yapılamayacağından, burada ancak dava konusunun eksik veya yanlış yazılması söz konusu olabilir. Davanın fiziksel ortamda açıldığı hallerde ise dava konusunun ve dava konusunun değerinin hiç yazılmaması mümkün olabileceği gibi eksik²¹ veya yanlış yazılması da mümkündür.

Sonuç olarak, davanın başında, örneğin tevzi bürosunda veya mahkeme kaleminde dava dilekçesi UYAP'a kaydedilmeden önce yargılama harçlarının yatırılmadığının veya eksik yatırıldığının tespit edilmesi durumunda²², yargı harçlarının tahsili kamu düzenine²³ ilişkin kabul edildiğinden, mahkemeler yanında harç tahsili ile görevli memurların da harçların doğru olarak hesaplanması ve tam olarak tahsili konusunda yükümlülükleri vardır. Dolayısıyla tevzi bürosundaki veya ön bürodaki tevzi memuru ya da tevzi işiyle ilgili görevlendirilmiş memur harçlar tahsil edilmedikçe dava dilekçesini işleme koyamaz. Harçlar Kanunun 16. maddesi sadece mahkemelere hitaben düzenlenmiş bir madde değildir. Böyle bir durumda, dilekçe işleme konulmamalı, diğer bir ifade ile davanın açılmasına ilişkin işlemler yapılmamalıdır²⁴.

Dolayısıyla ortada açılmış bir dava olmadığından, davanın reddi veya dosyanın işlemiden kaldırılması gibi hususlar da gündeme gelmeyecektir. Başka bir söyleyişle, harçların yatırılmaması veya eksik yatırılması halinde dava dilekçesi

durumunda gerekirse yaptırımının usulüne uygun olarak ihtar edilmesi...".

²⁰ Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz ve Hanağası'na göre, dava konusu para değil de para ile ölçülmesi mümkün olan (malvarlığı haklarından doğan) davalarda, davacı dava dilekçesinde dava konusunun değerini para olarak göstermek zorundadır. Bu husus davanın açılması sırasında yatırılacak olan harçların hesabı bakımından önemlidir. (Bk. Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 353).

²¹ Y5.HD, 11.10.2012, E. 2012/6554, K. 2012/19342, erişim tarihi: Mart 17, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>: "...Dava konusu taşınmazın bedelinin belirlenmesi, ancak bilirkişi kurulu raporuyla mümkün olacağından; davacı, dava açarken dava dilekçesinde miktar belirtmemiş ise de; maktu harç ve peşin gider avansını yatırdığına göre, asgari miktar üzerinden dava açtığına kabulü gerekeceği gibi, mahkemece bu eksiklik davacıya her zaman açıklattırılarak giderilebilecek mahiyettedir. Davacı, cevaba cevap dilekçesinde de, dava değerini belirtmiş olduğundan, mahkemece eksik harç tamamlattırılmak suretiyle davaya devam edilmesi gerekir...".

²² Harçlar Kanunu m. 30'un, yargılama sırasında eksik olduğu anlaşılan harçlardan bahsederken, davanın başında örneğin tevzi bürosunda veya mahkeme kaleminde dava dilekçesi UYAP'a kaydedilmeden önce yargılama harçlarının eksik hesaplandığının veya yatırıldığının tespit edilmesi durumunda ne yapılması gerektiği konusunda bir açıklama içermediği yönünde bk. Cumhuriyet Rüzgaresen, *Dosyanın İşlemiden Kaldırılması* (Ankara: Yetkin, 2021), 259.

²³ Harçlar Kanunu'nun uygulaması kamu düzenini ilgilendirmesi nedeniyle hakim tarafından re'sen gözetilmesi gereken bir husustur. Öte yandan dava konusu taşınmazlarla ilgili verilecek nihai kararların istinaf ve temyiz yollarına tabi olup olmayacakları dava değerine göre belirlenecektir. Bk. Y1.HD, 22.9.2023, E. 2022/6949, K. 2023/3718, erişim tarihi: Mart 17, 2024, <https://lib.kazanci.com/>.

²⁴ Ahmet Turhan ve Hikmet Özdemir, *Kalem Mevzuatı* (Ankara: 1998), 188.

işleme konulmayacağından dosyanın işlemde kaldırılması gibi işlemlere de gerek ve mahal kalmayacaktır²⁵.

c. Dava Konusunun ve Dava Konusunun Değerinin Dava Dilekçesinde Yazılı Olmasına Rağmen Harcın Yatırılmaması veya Eksikliğinin Tamamlanmaması Halinde Dava Dilekçesinin İşleme Konulmaması

Dava dilekçesinde, dava konusu ve dava konusunun değeri yazılı olmasına rağmen, tevzi bürosunda veya mahkeme kaleminde, dava dilekçesi kaydedilmeden önce yargılama harçlarının yatırılmadığının veya eksik yatırıldığının tespit edilmesi durumunda, yargı harçlarının tahsili kamu düzenine ilişkin kabul edildiğinden, mahkemeler yanında harç tahsili ile görevli memurların da harçların doğru olarak hesaplanması ve tam olarak tahsili konusunda yükümlülükleri vardır (bkz. HK m. 27, 28, 30, 32, 128). Böyle bir durumda, dilekçe işleme konulmamalı, davanın açılmasına ilişkin işlemler yapılmamalıdır²⁶.

d. Dava Dilekçesinde Dava Konusunun Değerinin Mahkeme Tarafından Tespitinin İstenmesi ve Harçların Ödenmesine Etkisi

Öğretide davacı, dava dilekçesinde dava konusu olan mal veya hakları belirtmiş fakat bunların değerini göstermemekle beraber, bilirkişi aracılığı ile tespitini talep etmişse, dava konusunun değerinin bilirkişi aracılığı ile tespit ettirilerek karar ve ilam harcının bu değer üzerinden hesaplanarak tayin ve tahsil olunacağı ifade edilmiştir²⁷.

Böyle hallerde davacı bir miktar belirterek karar ve ilam harcının hesaplanmasını sağlayabilir. Ancak bir miktar belirtilmemiş ise dava dilekçesinin işleme alınmaması ve kaydedilmemesi gereklidir. Belirsiz alacak davaları²⁸ ile kısmi davalarda olduğu gibi davacı bir miktar belirtip bunun üzerinden harç ödemelidir²⁹ (bkz. HMK m. 107 ve 109). Dava açıldıktan sonra yapılacak tespite göre Harçlar Kanunu hükümleri uygulanarak eksik harcın tamamlanması yoluna gidilir (HK m. 30).

²⁵ Rüzgaresen, *Dosyanın İşlemden Kaldırılması*, 258.

²⁶ Karş. Turhan ve Özdemir, *Kalem Mevzuatı*, 188; Rüzgaresen, *Dosyanın İşlemden Kaldırılması*, 258.

²⁷ Bk. Aldemir, *Yargılama Giderleri*, 479.

²⁸ "Belirsiz alacak davası açılmışsa (m. 107), davacının, dava dilekçesinde, belirleyebildiği asgari miktarı veya değeri göstermesi yeterlidir (Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 353).

²⁹ Y5.HD, 11.10.2012, E. 2012/6554, K. 2012/19342, erişim tarihi: Mart 17, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>: "...Dava konusu taşınmazın bedelinin belirlenmesi, ancak bilirkişi kurulu raporuyla mümkün olacağından; davacı, dava açarken dava dilekçesinde miktar belirtmemiş ise de; maktu harç ve peşin gider avansını yatırdığına göre, asgari miktar üzerinden dava açığının kabulü gerekeceği gibi, mahkemece bu eksiklik davacıya her zaman açıklattırılarak giderilebilecek mahiyettedir. Davacı, cevaba cevap dilekçesinde de, dava değerini belirtmiş olduğundan, mahkemece eksik harç tamamlattırılmak suretiyle davaya devam edilmesi gerekir...".

B. DAVA AÇILDIKTAN SONRA HARÇLARIN ÖDENMEMİŞ VEYA EKSİK ÖDENMİŞ OLDUĞUNUN TESPİTİ VE SONUÇLARI

1. Genel Olarak

Tevzi bürosu, ön büro veya tevzi işiyle görevlendirilen yazı işleri personeli, dava dilekçesini kontrol etmelerine rağmen, harçlar ödenmeden veya eksik ödenerek ya da yanlış ödenerek dava dilekçesini işleme koymuş ve kaydetmiş olabilir. Yine UYAP üzerinden açılan davalarda yanlış veya eksik harç yatırılmış olabilir.

Dava açılırken yatırılması gereken harçların yatırılmamasına bağlı olarak “dava dilekçesinin işleme konulmaması” veya “dosyanın işlemden kaldırılabilmesi” gibi yaptırımların uygulanabilmesi için “harçların eksik yatırıldığıнын anlaşılma anı” önem arz etmektedir. Harçların eksik yatırıldığı hususu dava dilekçesi işleme konulmadan, davanın başında anlaşılabilceği gibi, dava açıldıktan sonraki evrelerde de anlaşılabilir³⁰.

Yukarı bölümde dava açılmadan (dava dilekçesi işleme alınmadan) önce harçların yatırılmaması veya eksik yatırılması halinde nasıl işlem yapılacağını açıkladık. Diğer yandan, dava dilekçesi işleme alındıktan sonra, dava konusunun yazılmamış veya dava konusunun değerinin belirtilmemiş, eksik veya yanlış belirtilmiş olduğu tespit edilebilir. İlaveten ödenmesi gereken maktu veya nispi karar ve ilam harcı ödenmemiş veya eksik ödenmiş; hatta başvuru harcı da ödenmemiş veya eksik ya da yanlış ödenmiş olabilir. Artık davanın açılmış olduğunun kabul edildiği hallerde, harçların yatırılmamış, eksik veya yanlış yatırılmış olduğu anlaşılırsa, burada ne gibi işlemlerin yapılacağı belirlenmelidir.

2. Dava Dilekçesinde Dava Konusunun veya Değerinin Yazılmamış Olduğu Hallerde Karar ve İlam Harcının Hesaplanması ve Ödenmesi

a. Davanın Açılması

Dava, kural olarak Kanunda (HMK m. 118’de) belirtildiği üzere, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılır³¹. Bu hükümden, davanın açılmış

³⁰ Rüzgaresen’e göre “Harçlar Kanunu m. 30, yargılama sırasında eksik olduğu anlaşılan harçlardan bahsederken, davanın başında örneğin tevzi bürosunda veya mahkeme kaleminde dava dilekçesi UYAP’a kaydedilmeden önce yargılama harçlarının eksik hesaplandığının veya yatırıldığıнын tespit edilmesi durumunda ne yapılması gerektiği konusunda bir açıklama içermemektedir” (Rüzgaresen, *Dosyanın İşlemten Kaldırılması*, 259).

³¹ “Mahkemeden hukuki korunma talebinde bulunan davacının hazırladığı dava dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle dava açılır. Dava, dava dilekçesinin mahkemedeki tevzi bürosuna verilmesi veya UYAP üzerinden elektronik ortamda gönderilmesiyle açılacağı yönünde bk. Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku* (İstanbul: 5. Bası, Filiz, 2021), 194. Davanın açılma zamanı olarak, dilekçenin mahkemedeki kayıt anı esas alınmalıdır şeklindeki görüş için bk. L. Şanal Görgün, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: 13. Bası, Yetkin, 2024), 291; Postacıoğlu ve Altay’a göre, dava harca tabi ise harcin yatırıldığı tarihte açılmış sayılır. Bk. İlhan E. Postacıoğlu ve Sümer Altay, *Medeni Usul Hukuku Dersleri* (İstanbul: Vedat, 8. Bası, 2020), 392; Kuru, Arslan ve Yılmaz’a göre dava, UYAP sistemine kaydedildiği tarihte açılmış

sayılabilmesi için harçların yatırılmış olması gerekeceği ya da davanın açılmış sayılabilmesi için harçların yatırılmış olmasının zorunlu bir unsur olduğu sonucu çıkarılamaz³². Yine Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 197. maddesinde belirtildiği üzere,

- (1) Dava, dava dilekçesinin tevzi edilerek kaydedildiği tarihte açılmış sayılır.
- (2) Herhangi bir nedenle elektronik ortamda işlem yapılamaması hâlinde durum bir tutanakla tespit edilir ve işlem fizikî ortamda yapılır. Elektronik sistem açıldığında fizikî ortamda yapılan işlemler gecikmeksizin elektronik ortama aktarılır. Bu durumda dava, söz konusu tutanağın düzenlendiği tarihte açılmış sayılır.
- (3) Gerçek kişilerin UYAP Vatandaş Bilgi Sistemi üzerinden, tüzel kişi temsilcilerinin UYAP Kurum Bilgi Sistemi üzerinden; taraf vekillerince UYAP üzerinden güvenli elektronik imza ile dilekçenin sisteme kaydedildiği tarihte dava açılmış sayılır.

Uygulamada da Yargıtay 12. HD³³ bu hususta şöyle bir içtihatla bulunmuştur: Kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takipte, borçlu itiraz dilekçesini 08.10.2018 tarihinde icra mahkemesine sunmuş ve dilekçenin aynı tarihte havalesi yapılmış yani kaydedilmiş; harç ise 12.10.2018 tarihinde yatırılmıştır. İcra mahkemesi kararının istinaf edilmesi üzerine, Bölge Adliye Mahkemesi, 06.02.1984 tarih ve 7/3 sayılı İBK'yı³⁴ gerekçe göstererek borçlunun takibe, harcın yatırıldığı tarih olan 12.10.2018 tarihinde itiraz ettiğini kabul etmiş ve davanın süre yönünden reddine karar verilmesi gerektiğini belirterek yerel mahkeme kararını kaldırmıştır. Yargıtay tarafından HMK m. 118 ve Yönetmeliğin 197. maddesi esas alınarak, dava dilekçesinin harcın yatırıldığı tarihte değil, hâkim tarafından havale edilerek kayda alındığı tarihte açıldığının kabulü gerekeceği belirtilmiştir.

Yukarıdaki karara benzer olarak UYAP üzerinden açılan davalarda da, davanın, dava dilekçesinin sisteme kaydedildiği tarihte açılmış sayılacağı, Yargıtay tarafından kabul edilmektedir³⁵.

Dolayısıyla Yargıtay, dava dilekçesinin esas defterine harç yatırılmadan kaydını halinde, harç sonra yatırılmış olsa bile, davanın, harcın yatırıldığı tarihte de-

sayılır. Bk. Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, *Medeni Usul Hukuku Dersleri* (Ankara: Yetkin, 2015), 288. "... dava dilekçesinin mahkemeden herhangi bir kayıt alması yeterli olup, kayıt anı davanın açıldığı tarih olarak kabul edilmelidir. Davanın açıldığının kabulü için mahkeme esas kaydına kaydı gerekmez..." şeklindeki karar için bk. Y27.HD, 27.09.2013, E. 2013/4482, K. 2013/5836, (Koçyiğit, "Dilekçeler", 59, dn. 23); ayrıca bk. Baki Kuru ve Burak Aydın, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin, 8. Baskı, 2023), 171.

³² Karş. İlhami Öztürk, *Mahkeme Harçları* (İstanbul: Onikilevha, 2. Bası, 2023), 449.

³³ Y12 HD, 06.05.2020, E. 2020/350, K. 2020/3062, (Yılmaz, *Şerh C. II*, 2681).

³⁴ RG, 19.03.1984, S. 18346.

³⁵ Y23.HD, 27.09.2013, E. 2013/4482; K. 2013/5836, (Yılmaz, *Şerh C.II*, 2682).

ğil, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılacağını kabul etmektedir³⁶. Ancak burada şunu belirtmek gerekir ki, harç dava açıldıktan sonra yatırılmış olmasa bile dava artık açılmış ve dilekçe kabul edilmiştir. Yılmaz'ın³⁷ da belirttiği gibi, harcın veya gider avansının eksik yatırılmasının davanın açılmış sayılması bakımından önemi yoktur. Başlangıçta yalnızca başvurma harcı yatırılmış, ancak karar ve ilam harcı yatırılmamış olsa bile, dava açılmış sayılır ve eksik harç sonradan tamamlanabilir.

Eğer davacı tarafından, örneğin başvuru harcı, davanın başlangıcında yatırılmış, karar ve ilam harcı daha sonraki bir tarihte yatırılmış ise veya tersine karar ve ilam harcı yatırılmış, dava açıldıktan sonra da başvuru harcı yatırılmış ise, artık mahkeme kararına bile gerek kalmadan harç ikmal edilmiştir³⁸.

b. Dava Konusunun Dava Dilekçesinde Gösterilmemesi Nedeniyle Karar ve İlam Harcının Yatırılmamış veya Eksik Yatırılmış Olması

Açılmış olan davaya ait dilekçe ve ekleri, mahkemeye ulaşması ile beraber, mahkeme tarafından öncelikle dilekçe incelenir ve tensip tutanağı düzenlenir. Tensip tutanağında yer alacak hususlar hâkimin takdirinde olmak kaydıyla (Yönetmelik m. 200), öncelikle dava dilekçesinin HMK m. 119'daki unsurları taşıyıp taşımadığına bakılır. Genel olarak tensip tutanağının ilk maddesi buna ilişkin hususları içerir. Şöyle ki eğer dilekçe gerekli unsurları içeriyorsa dilekçenin kabulüne karar verilir. Eğer dilekçede eksiklikler varsa ve tamamlanabilecek eksiklikler ise ne gibi işlem yapıldığı yazılır. Burada Kanunun 119. maddesi gereği eksikliklerin tamamlanması için davacıya bir haftalık süre verilir. Tamamlanmazsa dava açılmamış sayılır.

Diğer yandan, dava dilekçesinde, “Davanın konusu ve malvarlığı haklarına ilişkin davalarda, dava konusunun değeri” tamamlattırılacak eksiklikler arasında sayılmamıştır (HMK m. 119/2). Bu kapsamda belirtmek gerekir ki, özellikle karar ve ilam harcının hem türünün hem de yatırılacak harcın esas miktarının belirlenmesi bakımından, dava konusunun ve dava konusunun değerinin dava dilekçesinde yazılması veya bulunması zorunlu olmasına³⁹ rağmen, dava dilekçesinde bu yöndeki eksiklikler, HMK m. 119 kapsamında tamamlanabilecek bir eksiklik olarak kabul edilmemiştir.

Koçyiğit'e göre⁴⁰, dava konusu ve değerinin dava dilekçesinde gösterilmemesi halinde ne yapılması gerektiği açıkça düzenlenmemiştir. Burada HMK m.

³⁶ Yılmaz'a göre de bu kararın şeklen 1984 tarihli İBK'na aykırı olduğu ileri sürülebilirse de varılan sonucun işlem özüne uygundur (bk. Yılmaz, *Şerh C.II*, 2703, 2707).

³⁷ Karş. Yılmaz, *Şerh C.II*, 2703).

³⁸ YHGK, 02.06.1999, E. 1999/5-299, K. 1999/483, erişim tarihi: Mart 17, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

³⁹ Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 300.

⁴⁰ Bk. Koçyiğit, “Dilekçeler,” 46-50.

119/2 hükümleri uygulanamaz. Ancak HMK'nın başkaca hükümleri ile diğer kanunların uygulanması mümkündür. Harca tabi davalarda, dava konusu ve değerinin gösterilmesi harç alınması bakımından önemlidir. Davada ilerleyen safhada dava değerinin belirlenmesinden sonra harcın yatırılması bakımından HK m. 30 ve 32 uygulanır. Dava dilekçesinde konu ve değer gösterilmemişse, bu husus harçlarla ilgili olduğundan Harçlar Kanununun hükümleri esas alınmalıdır. Davacıdan dava konusu ve değerini belirlemesi istenmeli; tespitten kaçınma halinde dava dilekçesi işleme konulmayarak iade edilmelidir⁴¹.

Karaaslan'a⁴² göre, dava konusunun ne olduğu, dava dilekçesinin "talep sonucu" kısmında açıkça yazılacağından, dava dilekçesinde ayrıca dava konusunun yazılmaması bir eksiklik oluşturmaz. Ayrıca HMK'nın 119/2. maddesine bakıldığında, dava konusunun düzenlendiği (d) bendi bakımından, bu yaptırımın (davanın açılmamış sayılmasının) düzenlenmediği görülmektedir.

Pekcanitez, Atalay ve Özkes'e⁴³ göre, dava konusu dava dilekçesinde açıkça belirtilmelidir. Boşanma davası, alacak davası gibi. Yine dava konusu parasal değer ifade ediyorsa, parasal değeri de gösterilmelidir. Dava konusu yabancı para ise hâkim yabancı para üzerinden hüküm verebilir. Ancak harçlar bakımından Türk parası karşılığının da gösterilmesi gerekir.

Öğretide genel olarak dava konusunun ne olduğunun dilekçeye yazılmamış olmasının, dilekçede asli bir noksanlık olarak görülemeyeceği, dolayısıyla davanın açılmamış sayılmasına neden olmayacağı belirtilmektedir⁴⁴. Zira dava konusunun genel çerçevede dava dilekçesinde tanımlanmamış olmasının herhangi bir yaptırımı olmadığı, dava konusunun bizatihi talep sonucunun kendisi olduğu; talep sonucu kısmında mahkemeden hangi hususların hüküm altına alınması gerektiğine ilişkin irade açıklanmışsa, dava konusunun genel çerçevede ifade edilmemiş olması gerçek anlamda bir eksiklik oluşturmaz⁴⁵. Diğer yandan dilekçenin

⁴¹ Koçyiğit, "Dilekçeler," 50. Yine Koçyiğit'e göre tensip tutanağı dava dilekçesinde unsur eksikliğinin bulunması halinde ya da unsur eksikliğinin tamamlanmasından sonra düzenlenir. Dava dilekçesinde unsur eksikliği nedeniyle süre verilmiş ve süresinde işlem yapılmamışsa dava açılmamış sayılacağından tensip tutanağı düzenlenmesine gerek yoktur (bk. Koçyiğit, "Dilekçeler," 55).

⁴² Erol Karaaslan, "Hukuk Muhakemeleri Kanununda Dava Dilekçesi," *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 87, S. 2 (2013): 369.

⁴³ Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukuku (Ders Kitabı)* (İstanbul: Onikilevha, 10. Bası, 2022), 239-240; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukuku (Temel Bilgiler)* (İstanbul: Onikilevha, 16. Bası, 2022), 170-171; Özkes, "Makale", 299 vd.; ayrıca bkz. Muhammed Özkes "HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16 (2014): 263 vd.

⁴⁴ Rüzgaresen, *Dosyanın İşlemden Kaldırılması*, 258; karş. Kuru, *Usul II*, 1586-1587; Kuru ve Aydın, *Usul*, 162.

⁴⁵ Bk. Kuru ve Aydın, *Usul*, 162; Tanrıver, *Usul*, 706, 709, 712; Rüzgaresen, *Dosyanın İşlemden Kaldırılması*, 258; Murat Atalı ve İbrahim Ermenek, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Seçkin, 6. Bası, 2024), 193; İbrahim Aşık, "Güncel Yargıtay Kararları Işığında Dava ve Cevap Dilekçesinin Unsur-

hemen geri çevrilmeyeceği, davacıdan dava konusunu ve değerini tespit etmesinin isteneceği, tespitten kaçınma halinde dilekçenin işleme konulmayacağı belirtilmektedir⁴⁶.

Yine öğretide, dava konusu talep sonucundan tespit edilemiyorsa, başka bir ifade ile talep sonucundan bu yönde bir bilgiye ulaşılamıyorsa, talep sonucu açık ve anlaşılır olmadığı için hâkim HMK m. 31/1 hükmü gereği talep sonucunu açıklattırmalıdır. Eğer dava dilekçesinde talep sonucu yer almıyorsa HMK m. 119/2 hükmüne göre hareket edilmelidir⁴⁷.

Kanaatimizce dava konusunun dava dilekçesinde yer alması zorunludur. Özellikle, dava konusu para değilse veya para ile ölçülemiyorsa, bu durumda maktu karar ve ilam harcının tahsili için mutlaka konunun yazılması gerekir. Maktu harçlar yanında, dava konusu (doğrudan) para olmamakla beraber, para ile ölçülebilir nitelikte olduğu durumlarda, davacı dava dilekçesinde nispi karar ve ilam harcının peşin ödenecek kısmı için hem dava konusunu hem de dava konusunun değerini rakam olarak göstermek zorundadır. Ancak dava konusunun gösterilmemesi halinde, dava dilekçesi kaydedilerek dava açıldığı için artık harçların yatırılmamış olması nedeniyle dava dilekçesinin işleme konulmaması (HK m. 16, IV) söz konusu değildir.

Burada şöyle bir çözüm yolu ortaya konabilir:

- (1) Dava konusu (HMK m. 119/1 (d)), dava dilekçesinde belli edilmemiş olmasına rağmen, dava dilekçesinde talep sonucu (m. 119/1 (ğ)) açıkça belirtilmiş ise eksiklik dolaylı olarak tamamlanmış olacağından bu eksiklik bir sorun yaratmayacaktır.
- (2) Dava konusunun yazılı olmadığı bir durumda, eğer dava dilekçesinde talep sonucu da yazılmamış veya talep sonucu anlaşılamıyorsa, bu eksikliğin tamamlanması için (HMK m. 119/2, m. 94)⁴⁸ kapsamında davacıya bir haftalık kesin süre verilir ve bu süre içerisinde davacıdan talep sonucunu açık bir şekilde be-

ları," *Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (2014): 156; Emre Kiyak, *Davanın Açılmasının Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları* (Ankara: Legal, 2014), 150; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 353.

⁴⁶ Hakan Pekcanitez, *Medeni Usul Hukuku* (İstanbul: Onikilevha, C.II, 2017), 1163; Özkes, "Makale", 284; Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 353; Aşık, "Dilekçeler", 156-157; Kiyak, *Davanın Açılması*, 150. "Dava konusu dava dilekçesinde hiçbir şekilde gösterilmemiş ise, davaya devam edilemez. Bu durum Harçlar Kanununa aykırılık oluşturur. Bu husus kamu düzenine ilişkin olduğundan davanın her aşamasında hâkim tarafından resen nazara alınmalıdır ve bu eksiklik (harçların yatırılmamış olması) giderilmeden yeni işlemler yapılamaz" (bk. Pekcanitez, *Usul*, 1163; Kuru ve Aydın, *Usul*, 162).

⁴⁷ Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 300-301; Kiyak, *Davanın Açılması*, 150; Kuru ve Aydın, *Usul*, 162.

⁴⁸ Y3. HD, 16.01.2013, E. 2013/22379, K. 2013/369, (Yılmaz, *Şerh C.II*, 2757): "...dava dilekçesinde hangi taşınmaz için hangi yıla dair ne miktar ecrimisil talep edildiğinin yazılmadığı ve bu hususun takip dosyasında da belirtilmediği görüldüğünden, bu hususların açıklanması için HMK m. 119/1-ğ, 119/2 maddesi gereğince bir haftalık süre verilmesi..."

lirtmesi istenir. Başka bir anlatımla, 11. HD'nin bir kararında⁴⁹ belirtildiği gibi, dava değerinin dava dilekçesinde gösterilmemesi durumunda HMK m. 119/2 gereği talep sonucundan dava değeri anlaşılamıyorsa, talep sonucu davacıya açıklattırılır. Devamında harcın tamamlanması yoluna gidilir.

Bu arada dava dilekçesinin mahkemeye gelmesiyle beraber düzenlenecek olan tensip tutanağında dava konusunun yazılı olmadığı, yatırılan harcın eksik veya yanlış olduğu ya da hiç yatırılmadığı hususları da yer alacağı için durum davacının bilgisine sunulmuş olur ve harçları yatırması da istenir. Davacı verilen süre içinde talep sonucunu açık bir şekilde belirtirse, dava konusu da talep sonucundan ortaya konulabileceğinden, hiç harç yatırılmamış veya eksik ya da yanlış harç yatırılmış ise harçların tamamlanması için Harçlar Kanunu hükümlerine göre işlem yapılır.

- (3) Öte yandan dava dilekçesinde dava konusu belirtilmemiş, talep sonucu da açık değilse, bu eksiklik “hâkimin davayı aydınlatma ödevi” (m. 31) çerçevesinde giderilebilir⁵⁰. Bu halde mahkemece dava dilekçesindeki eksikliğin tamamlanması (HMK m. 119, II) hükümlerince değil, talep sonucunun açıkça belirtilmesi için “hâkimin davayı aydınlatma ödevi (HMK m. 31)” kapsamında işlem yapılır. Davacıya, dava tarihi itibarıyla dava konusu açıklattırılır⁵¹. Eğer talep sonucunun açık olmaması nedeniyle HMK m. 31 kapsamında davacıdan açıklama istenmişse, bu halde de ihtaratin içinde harçların hiç yatırılmadığı, eksik yatırıldığı ya da yanlış yatırıldığı hususlarına da yer verilmelidir.

Başka bir ifadeyle, dava konusu yazılmadan ve harçlar yatırılmadan veya eksik yatırılarak, dava dilekçesi kabul ve kayıt edilerek işleme alınmış olabilir. Bu durumda davacının gerekli harçları yatırması açısından, talep sonucunun tamamlanması veya açıklanması suretiyle, (HMK m. 31 veya 119 kapsamında) öncelikle dava konusu tespit edilir ve Harçlar Kanunu hükümlerine göre işlem yapılır⁵². Zira dava dilekçesinde dava konusunun hiç yazılmadığı hallerde, HMK m. 119/2 gereğince doğrudan eksikliğin tamamlanması yoluna gidilmez⁵³.

⁴⁹ Y11.HD, 16.10.2014, E. 2014/12547, K. 2014/15711, (Karamercan, *Dilekçeler*, 132).

⁵⁰ Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 353; Cemil Simil, “Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16 (2015): 1357 vd.; Kuru ve Aydın, *Usul*, 162.

⁵¹ Yılmaz, *Şerh C. II*, 2725; ayrıca bk. Y6.HD, 11.02.2013, E. 2023/7423, K. 2013/866, (Yılmaz, *Şerh C. II*, 2725); Simil, “Aydınlatma Ödevi”, 1353, 1357, 1358.

⁵² YHGK, 14.01.2020, E. 2016/10-372, K. 2020/15, (Karamercan, *Dilekçeler*, 113, dn. 54): “... dava konusunu (müddeabihi) davacı belirler. Mahkeme ancak davacı tarafından belirlenen konuda karar verebilir. Davacının talep etmediği bir şey hakkında karar verilemez. Mahkemece talepten daha azına karar verilebilir ise de dava sonucunda kurulacak hükmün sınırını, tarafların karara bağlanmasını istediği talep sonucu belirler. Bu nedenle talep sonucu yeterince açık değilse hakim davayı aydınlatma ödevi (HMK m. 31), kapsamında açık olmayan talep sonucunu açıklatması gerekir...”.

⁵³ Diğer yandan harç yatırılmadığı veya eksik yatırıldığı için davada müteakip işlemler yapılamayacağından, davacının kendiliğinden dava konusunu ve değerini belirleyerek harcı tamamlanmasına engel bir hal de yoktur. Zira harçların yatırılması veya tamamlanması kamu düzenine ilişkindir.

c. Dava Dilekçesinde Dava Konusunun Yazılması Fakat Değerinin Belirtilmemesi veya Eksik Belirtilmesi Nedeniyle Harçların Yatırılmamış veya Eksik Yatırılmış Olması

Öğretide genel olarak belirtildiği üzere, dava dilekçesinde dava konusu ve dava konusunun değerinin gösterilmesi zorunludur (HMK m. 119/1(d)). Ayrıca dava konusu yabancı para ise hâkim yabancı para üzerinden hüküm verebilir. Ancak harçlar bakımından Türk parası karşılığının da gösterilmesi gerekir. Dolayısıyla HK m. 16 gereği malvarlığı haklarından doğan davalarda, değer belirtilmesi zorunludur. Bu kapsamda dava dilekçesinde dava konusunun değeri gösterilmemişse, bu konu Harçlar Kanunu çerçevesinde çözümlenmelidir. HK m. 16, III gereği işlem yapılmalı ve mahkemece davacıya uygun bir süre verilerek dava konusunun değerinin tespiti davacıya yaptırılmalıdır. Davacının bu süre içinde dava konusunun değerini tespitten kaçınması halinde dava dilekçesi işleme konulmamalıdır⁵⁴.

İlave olarak, Pekcanitez, Atalay ve Özkes'e⁵⁵ göre yargılama sırasında dava konusunun değerinin eksik tespit edildiği anlaşılırsa, sadece o duruşma için yargılamaya devam edilir. Eksik olan harç tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz; dosya işlemiden kaldırılır (HMK 150; HK m. 16/4). Yazarlar yine aynı eserde⁵⁶ şöyle bir sonuca varmaktadırlar: Eda veya inşai davalarda dava dilekçesinde bulunması gereken zorunlu unsurlardan birisi de dava dilekçesinde dava konusu şeyin değerinin gösterilmiş olmasıdır. Ancak bu zorunluluk HMK'dan değil; HK'dan kaynaklanmaktadır (HK m. 16, III). Dava konusunun değerinin dava dilekçesinde hiçbir şekilde gösterilmemiş olmasına rağmen davaya devam edilerek yeni işlemler yapılması, HK'na açıkça aykırıdır. Harçlar Kanununa göre alınması gereken harçlar, kamu alacağı olması sebebiyle, hâkim tarafından resen nazara alınmalı ve bu eksiklik giderilmeden yeni işlemler yapılmasına izin ver-

Davada harçlar her zaman tamamlanabilir; hatta harçların tamamlanması zorunluluğu vardır. Yine dava dilekçesinin talep sonucu kısmından dava konusu ve değeri anlaşılabilirse, davacının kendiliğinden harcı yatırması veya tamamlaması da mümkündür.

⁵⁴ Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz ve Hanaağası, *Usul*, 345, 353; Rüzgaresen, *Dosyanın İşlemiden Kaldırılması*, 257; Baki Kuru, *Hukuk Usulü Muhakemeleri*, C. II, (İstanbul: 2001), 1586, 1587; Kuru ve Aydın, *Usul*, 597; Görgün, Börü ve Kodakoğlu, *Usul*, 300; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Medeni Usul Hukuku*, 239, 240, 244; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Usul*, 170-171. Yılmaz ayrıca, malvarlığı davalarında dava konusunun değerinin gösterilmeden dava açılmasının pratik olarak (fiilen) mümkün olmayacağını, tevzi bürosu ve veznede durumun fark edilerek giderileceğini, bir an için herhangi bir nedenle bu konudaki eksiklik giderilmeden dava dilekçesi hakim önüne gelirse, HMK m. 119/2 hükmünün burada da kıyasen uygulanması gerektiğini belirtmektedir (bk. Yılmaz, *Şerh C. II*, 2763). Y19.HD, 13.03.2020, E. 2018/3154, K. 2020/455, Hasan Kaya, *Yargılama Giderleri* (Ankara: Adalet, 2022), 197: "... mahkemece tenfizi istenen karardaki alacak miktarının dava tarihindeki TL karşılığı tespit ettirilip ... (HK m. 28/a ve 32) gözetilerek davacı vekiline bu miktar üzerinden harcın tamamlanması konusunda kesin süre verilerek sonucuna göre işlem yapılması..."

⁵⁵ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Medeni Usul Hukuku*, 239, 240, 244; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Usul*, 170-171.

⁵⁶ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Medeni Usul Hukuku*, 244.

memelidir (HK m. 16/4, 30, 32). Zaten harçları yatırılmamış dava dilekçesi, karşı tarafa da tebliğ edilmez⁵⁷.

Karaaslan'a⁵⁸ göre, Harçlar Kanununun 16/3. maddesi, “değer tayini mümkün olan hallerde dava dilekçelerinde değer gösterilmesi mecburidir. Gösterilmemişse davacıya tespit ettirilir. Tespitten kaçınma halinde, dava dilekçesi muameleye konmaz” hükmünü içerdiğinden, dava dilekçesinde harç miktarının belirlenebilmesi için malvarlığına ilişkin davalarda dava konusunun değerinin belirtilmesinin zorunlu olduğu kabul edilmelidir. Dava dilekçesinde dava değerinin bildirilmemesinin yaptırımını, 119/2. maddesinde gösterilmemiştir. Eksikliğin yaptırımı, dava değerinin gösterilmemesi nedeniyle harcın alınamaması ve davanın açılmasındır. Ancak, davanın açılması sırasında her nasılsa, bu eksikliğin giderilmesi atlanılmış ve maktu harç ile dava açılmışsa, HMK açısından bakıldığında süreye bağlı olmaksızın eksikliğin giderilmesi istenebilir. Ancak bu durumda Harçlar Kanunu'nun 30. maddesi göz önünde tutulur. Ancak, HMK'nın 119/2. maddesine bakıldığında, dava konusunun düzenlendiği (d) bendi bakımından, bu yaptırımın düzenlenmediği görülmektedir.

Yargıtay⁵⁹, her ne kadar davacı, dava dilekçesinde dava konusunun değerini belirtmemiş olsa da, bu eksikliğin (özellikle maktu karar ve ilam harcının yatırıldığı davalarda) mahkemece davacıya her zaman açıklattırılarak giderilebilecek mahiyette olduğunu, eksik harç tamamlattırılmak suretiyle davaya devam edilmesi gerekeceğini belirtmektedir.

Yukarıda açıklandığı üzere, öğretilde genel olarak dava dilekçesinde dava konusunun değeri gösterilmemişse, HK m. 16 gereği işlem yapılacağı, davacının değer belirtmekten kaçınması halinde dilekçenin işleme konulmaması (HK m. 16, IV) gerekeceği belirtilmektedir. Ancak dilekçede, dava konusunun belirtilmemesi veya dava konusunun belirtilip dava konusunun değerinin gösterilmemesi hallerinde HK m. 16 hükmünün uygulanıp uygulanamayacağı, daha doğru bir deyimle mahkeme tarafından ne yapılması gerekeceğinin belirlenmesi gerekmektedir.

d. Dava Açıldıktan Sonra Dava Konusunun veya Dava Konusunun Değerinin Dilekçede Gösterilmediğinin Tespiti Halinde Harçlar Kanununun 16. Maddesinin Uygulanabilirliği

Öncelikle şunu belirtmekte yarar vardır ki, davacı tarafından davanın açılması ile ilgili olarak ortaya çıkan sonuçlardan ilki, davanın açıldığı mahkemenin

⁵⁷ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Medeni Usul Hukuku*, 246. Yazarlar başka bir eserde ise aynen “Davacı, dava konusunun değerini göstermemiş ise, mahkemece bu değeri belirlemesi için davacıya kesin süre verilir. Bu süreye rağmen değer gösterilmez ise, dava açılmamış sayılır (HMK m. 119/2). Yargılama sırasında değer eksik tespit edildiği anlaşılırsa, sadece o duruşma için yargılamaya devam edilir, eksik olan harç tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz; dosya işleminden kaldırılır.” şeklinde sonuca varmışlardır (bkz. Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Usul*, 171).

⁵⁸ Karaaslan, *Dava Dilekçesi*, 369.

⁵⁹ Y5.HD, 11.10.2012, E. 2012/6554, K. 2012/19342, erişim tarihi Mart 18, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

kendisine yöneltilen bu hukuki talebi incelemekten ve karar vermekten kaçınma hakkının olmamasıdır. Bir başka anlatımla, davanın açılmasıyla davacı ile mahkeme arasında meydana gelen usul hukuku ilişkisinde, mahkeme, önüne gelen davayı sonuçlandırmaya mecburdur. Mahkeme nezdinde açılan davada görevli olmadığı sonucuna ulaşmış olsa bile, yine davayı sonuçlandırmaktan kaçınmayacak, böyle bir durumda görevsizlik kararı vermek suretiyle davayı usulü yönünden neticelendirecektir⁶⁰.

Diğer yandan HK m. 16'da geçen "dava dilekçesinin muameleye (işleme) konulmaması" kavramının veya cümlesinin ne olduğunun ve bu işlemin hangi safhada yapılabileceğinin tespiti gereklidir. Rüzgaresen'in⁶¹ de belirttiği gibi dava dilekçesinin işleme konulmamasından amaç, davanın açılmamış sayılması, dosyanın işlemiden kaldırılması, davanın usulden veya esastan reddi demek değildir. Zira bu ihtimalde henüz açılmış bir dava yoktur. Burada davacının dava açma isteminin veya dava dilekçesini işleme konulması talebinin reddi söz konusudur.

Ancak dava dilekçesinin işleme konulmaması, dava açılmadan önce yapılabilecek bir işlemdir. Bu nedenle, tevzi bürosu, ön büro veya tevzi işiyle görevlendirilen yazı işleri personeli tarafından yapılan kontrolde, dava dilekçesinde dava konusunun değerinin yazılmadığı tespit edildiğinde, HK m. 16, III gereği dava dilekçesi işleme konulmaz. Zira görevli personel dava konusunun değeri belirtilmeden yatırılacak harçların mahiyetini ve miktarını hesaplayamayacaktır. Daha açık bir ifadeyle, görevli personel, davacı tarafından dava dilekçesinde dava konusunun değeri belirlenmediği sürece dilekçeyi işleme koyamaz. Zira HK m. 16 hükmü olmasa bile, mahkemeler yanında harç tahsili ile görevli memurların da harçların doğru olarak hesaplanması ve tam olarak tahsili konusunda yükümlülükleri vardır (bkz. HK m. 27, 28, 30, 32, 128). Ayrıca HK m. 16 sadece mahkemelere hitap eden bir düzenleme değildir. İlaveten Yönetmelik gereği de dava dilekçesi, dava harca tabi ise harç ve gider avansı; harca tabi değilse gider avansı tahsil edildikten sonra tevzi edilir ve tevzi formunun bir örneği başvuru sahibine verilir (Yönetmelik m. 197, 2).

Ancak dava açıldıktan sonra, dava dilekçesinde dava konusunun veya dava konusunun değerinin gösterilmediğinin mahkemece tespiti halinde, artık dava açılıp dava dilekçesi işleme konulmuş olduğundan, mahkeme işleme konulmuş bir dava dilekçesinin işleme konulmaması gibi bir kararı veremez.

Sonuç olarak,

- (1) Dava konusunun veya dava konusunun değeri yazılmadan yahut eksik yazı olarak dava dilekçesi düzenlenmiş ise HMK m. 119/2 gereği "dilekçedeki ek-

⁶⁰ Seda Özmumcu, "Davanın Açılmasına Bağlı Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi," *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXX, S. 2 (2012): 184.

⁶¹ Rüzgaresen, *Dosyanın İşlemiden Kaldırılması*, 257.

sikliğin” giderilmesine yönelik işlem yapılamayacağı gibi, HK m. 16 gereği dava dilekçesinin işleme konulmaması hükmü de uygulanamaz.

- (2) Dava konusu ve dava konusunun değeri, dava dilekçesinde yazılı olmamasına rağmen, talep sonucu kısmından anlaşılıyorsa, yani dava dilekçesinde talep sonucu (m. 119/1 (ğ)) açıkça belirtilmiş ise, eksiklik dolaylı olarak tamamlanmış olacağından bu eksiklik bir sorun yaratmayacak; harçların yatırılması veya eksikliğinin tamamlanması yoluna gidilir.

Ancak, dava dilekçesi işleme alındıktan (davanın açılmış olduğunun kabul edildiği andan) sonra, davacının, dava konusunu ve/veya değerini hiç yazmamış veya eksik yazmış, buna bağlı olarak, harçları yatırmamış veya eksik yatırmış olduğu tespit edilmekle birlikte⁶² dava dilekçesinin talep sonucu kısmı da eksik veya açık olmayabilir. Bu halde HMK m. 119/2 kapsamında önce davacıdan talep sonucunu belirtmesinin istenmesi suretiyle ya da HMK m. 31 gereği açıklama istenmek suretiyle, dava konusu ve değeri belirlenebileceğinden artık bu aşamadan sonra Harçlar Kanunu hükümlerine göre işlem yapılmalıdır⁶³.

Diğer yandan, dava konusunun değerinin yazılmaması veya eksik yazılması durumuna bağlı olarak, hiç harç yatırılmaması veya eksik harç yatırılması hususları, aynı hükümlere tabi olmalıdır. Zira bu iki halde de harçlar tam olarak yatırılmamıştır. Her iki halde harcın tamamlanması yoluna gidilir. Nihai olarak Harçlar Kanunu anlamında harcın eksik veya hiç yatırılmamasının yaptırımı da davada müteakip işlemlerin yapılmasıdır.

e. Dava Dilekçesinde Dava Konusunun Değerinin Mahkeme Tarafından Tespitinin İstenmesi ve Harçların Hesaplanması

Öğretide, davacı, dava dilekçesinde dava konusu olan mal veya hakları belirtmiş fakat bunların değerini göstermemekle beraber, bilirkişi aracılığı ile tespitini talep etmişse, dava konusunun değerinin bilirkişi aracılığı ile tespit ettirilerek karar ve ilam harcının bu değer üzerinden hesaplanarak tayin ve tahsil olunabileceği belirtilmiştir⁶⁴.

⁶² YHGK, 07.05.2014, E. 2013/3-1467, K. 2014/628, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>: "... davacı, dava açarken dava dilekçesinde miktar belirtmemiş ise de; maktu harç ve peşin gider avansını yatırdığına göre, asgari miktar üzerinden dava açtığı kabulü gerekeceği gibi, mahkemece bu eksiklik davacıya her zaman açıklattırılarak giderilebilecek mahiyettedir. Davacı, cevaba cevap dilekçesinde de, dava değerini belirtmiş olduğundan, mahkemece eksik harç tamamlattırılmak suretiyle davaya devam edilmesi gerekir. HMK'nın 115/(2) maddesinde, dava şartındaki eksikliğin giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için kesin süre verilmesinin öngörülmesi karşısında; HMK. nun 119/(2) maddesi; a, d, e ve f bentleri dışında kalan hususların eksik olması halinde bir haftalık kesin süre verileceği, diğer bentlerdeki eksikliğin ise her zaman giderilebileceği şeklinde anlaşılmalıdır...".

⁶³ Karş. Tanrıver, *Usul*, 709.

⁶⁴ Aldemir, *Giderler*, 479.

Kanaatimizce, böyle hallerde davacı bir miktar belirtmek karar ve ilam harcının hesaplanmasını sağlamalıdır. Yani, belirsiz alacak davaları ile kısmi davalarda olduğu gibi davacı bir miktar belirtip bunun üzerinden harç ödemelidir⁶⁵ (bkz. HMK m. 107 ve 109). Zira davacının bir miktar göstererek harçlandırma yapılmasına imkân vermesinin doğru uygulama olacağı görüşündeyiz.

Ancak davacı, dava dilekçesinde dava konusu olan mal veya hakları belirtmiş, fakat bunların değerini göstermemekle beraber, bilirkişi aracılığı ile tespitini talep etmiş olabilir. Dava dilekçesi bu şekilde kaydedilmiş ve dava açılmış ise, dava konusunun değerinin bilirkişi aracılığı ile tespit ettirilmelidir. Bu tespitten sonra karar ve ilam harcının tahsili hususunda Harçlar Kanunu hükümlerine göre işlem yapılmalıdır.

3. Dava Konusu ve Değeri Yazılmakla Birlikte Dava Açıldıktan Sonra Karar ve İlâm Harcının Ödenmemiş veya Eksik Ödenmiş Olduğunun Tespiti

Dava açıldıktan sonra, mahkeme tarafından dava dilekçesinin incelenmesi neticesinde, dava konusu ve dava konusunun değeri yazıldığı halde, davacının karar ve ilam harcını yatırmamış, eksik yatırmış ya da yanlış yatırmış⁶⁶ olduğu tespit edilebilir. Örneğin dava dilekçesinde belirtilen değere göre karar ve ilam harcı yatırılmamış olabileceği gibi, hesap hatası yapılarak eksik yatırılmış ya da nispi karar ve ilam harcı yerine maktu harç alınmış ya da maktu harç yanlış alınmış olabilir.

Mahkeme, yukarıdaki tespitlerden birini yaptıktan sonra, artık dava dilekçesinde dava konusu ve değeri yazılmakla birlikte harçların hiç yatırılmadığı veya eksik yatırıldığı bir durumda, Harçlar Kanunu hükümlerince işlem yapılmalıdır. Dolayısıyla, Harçlar Kanununun “Noksan tespit edilen değer üzerinden harcın ödenmesi” başlıklı 30. maddesine göre işlem yapılır.

Ancak söz konusu maddenin (HK m. 30), başlık ve lafzına sıkı sıkıya bağlı kalınmamalıdır. Bu madde sadece dava konusunun değerinin dava dilekçesinde eksik gösterilmesinden veya dava devam ederken dava konusunun değerinin artmasına bağlı olarak nispi karar ve ilam harcının belirlenen yeni değere göre tamamlanmasında değil, dava konusunun değerinin yazılmasına rağmen hiç harç alınmamış olması ya da eksik harç alınması hallerinde de uygulanmalıdır.

Dolayısıyla,

⁶⁵ Y5.HD, 11.10.2012, E. 2012/6554, K. 2012/19342, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>: “...Dava konusu taşınmazın bedelinin belirlenmesi, ancak bilirkişi kurulu raporuyla mümkün olacağından; davacı, dava açarken dava dilekçesinde miktar belirtmemiş ise de; maktu harç ve peşin gider avansını yatırdığına göre, asgari miktar üzerinden dava açtığı kabulü gerekeceği gibi, mahkemece bu eksiklik davacıya her zaman açıklattırılarak giderilebilecek mahiyettedir. Davacı, cevaba cevap dilekçesinde de, dava değerini belirtmiş olduğundan, mahkemece eksik harç tamamlattırılmak suretiyle davaya devam edilmesi gerekir...”.

⁶⁶ Yanlış harç yatırılmasından kastettiğimiz, özellikle nispi harç yerine maktu harç ya da maktu harç yerine nispi harç yatırılmış olmasıdır.

- (1) Dava konusunun değerinin dava dilekçesinde eksik gösterilmesi⁶⁷,
- (2) Dava konusunun değerinin dava sırasında artması,
- (3) Dava konusunun değerinin dava dilekçesinde tam olarak gösterilmesine rağmen nispi karar ve ilam harcının hiç alınmaması veya eksik alınmış olması,
- (4) Dava açılırken nispi karar ve ilam harcı alınması gerekirken maktu karar ve ilam harcı alınmış olması,

Hallerinde, HK m. 30 hükmü uygulanmalıdır⁶⁸.

4. Dava Açıldıktan Sonra Karar ve İlam Harcının Ödenmemiş veya Eksik Ödenmiş Olduğunun Tespiti Üzerine Yapılacak İşlemler

Davanın açılmasından ve yargılama faaliyetinin başlamasından sonra harçların ödenmemiş, yanlış veya eksik ödenmiş olduğunun tespiti üzerine yapılacak işlemler konusunda öğretideki görüşler ile mahkeme uygulamalarının değerlendirilmesinde yarar vardır.

a. Yargıtay ve Mahkemeler Uygulaması

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, Yargıtay ve diğer mahkemelerce, geçmişte kısmen farklı kararların verildiği görülmüştür. Örneğin;

- (1) Yargıtay 9. HD⁶⁹, 07.05.1971 tarihli bir kararında “... davacının verilen önele rağmen “harcı yatırmaması” ... durumunda Harçlar Kanununun 30 ve 127. maddeleri gereği davaya devam olunamaz. Herhalde harç yatırmamış olmanın müeyyidesi “davanın açılmaması sayılması” değildir. Tersine, dava

⁶⁷ Y1.HD, 22.6.2023, E. 2022/6949, K. 2023/3718, erişim tarihi Mart 27, 2024, <https://lib.kazanci.com/>: “...Dava, 10.000,00 TL değer gösterilmek suretiyle harcı yatırılarak açılmış, yargılamada keşfen taşınmazın değeri tespit edilmeden ve harç ikmali yapılmadan bu değer üzerinden sonuca gidilmiştir...”.

⁶⁸ “... Dava dilekçesi davalı-karşı davacıya 28.04.2021 tarihinde tebliğ edilmiştir. Davalı-karşı davacı erkek 05.05.2021 tarihli davaya cevap ve boşanma talepli karşı dava dilekçesi vermiş, bu dilekçe kayıtlara geçmiş, mahkeme karşı dava için harç yatırılmadığı gerekçesiyle karşı dava yönünden hüküm kurulmamıştır. Dava, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılır (HMK m. 118-1). Karşı dava dilekçesinin verilmesi esnasında harç alınmadığı gibi bu eksiklik yargılama sırasında da giderilmemiştir. Harç tamamlattırılmadan müteakip işlemler yapılmaz. O halde karşı dava harcının yatırılması için davalı-karşı davacıya usulüne uygun süre verilmeli (HK m. 30-32), harç noksanlığı giderildiği takdirde davalı-karşı davacının davasının esası incelenmeli, harç yatırılmaması halinde ise HK m. 30 gereği işlem yapılması zorunlu olup hükmün bu yönüyle bozulması gerekmektedir. ... bozma sebebine göre davacı-karşı davanın davalısı boşanma davası ile boşanmanın ferileri yönünden yeniden hüküm kurulması zorunlu hale geldiğinden bu yönlerle ilişkin temyiz itirazlarının şimdilik incelenmesine yer olmadığına...” şeklindeki karar için bk. Y.2.HD, 22.05.2018, E. 2016/18421, K. 2018/6549, Canan Ruhi ve Ahmet Cemal Ruhi, *Uygulamada Yargı ve İcra Harçları* (Ankara: Seçkin, 2018), 181. Görüleceği üzere yerel mahkemenin, karşı-davada başvuru harcı ile karar ve ilam harcının yatırılmaması nedeniyle davada hareketsiz kalması, hiçbir işlem yapmaması da hukuka aykırı olup, bu durum asıl davada verilen hükmü de etkileyecek olması nedeniyle asıl hükmün temyiz incelemesinin yapılamamasına neden olmuştur. Dolayısıyla harçlara ilişkin yanlış veya hukuka uygun olmayan işlemler yapılması yargılama sürecini uzatmakta, tarafların yargılama sürecinin uzamasına sebep olması adaletin gecikmesine neden olmaktadır.

⁶⁹ Y9.HD, 07.05.1971, E. 1971/372, K. 1971/11283, (Aldemir, *Giderler*, 470).

mevcut ve eldedir; ancak yürütülmemesi anlamında askıdadır. Harçlar Kanununun 30. maddesinde (HUMK m. 409, HMK m. 150) hükümlerine atıf yapılarak) dosyanın işleme konulmasından söz edilmesi de bu yönü kanıtlar. Burada bir çeşit, uygulamadaki deyimle, müracaata bırakılmış dava söz konusudur. ... şartlar gerçekleşmedikçe avukatlık ücreti dahil yargılama giderlerinin takdir ve hükme bağlanması yoluna gidilemez...” şeklinde sonuca ulaşmıştır.

- (2) Yargıtay 15. HD⁷⁰, 14.03.1991 tarihli bir kararında, harçların yatırılmaması halinde “davanın açılmamış sayılmasına”, hükmetmiştir.
- (3) Yargıtay 13. HD⁷¹, 25.01.1994 tarihli bir kararında şöyle hüküm vermiştir: “..., harca tabi davalarda, dava dilekçesinin esas defterine kaydedilmesi için gerekli harçların peşin ödenmiş olması gerekir... Harçlar yatırılmadan dava dilekçesi esas defterine kayıt edilmiş ise, bu tarihte dava açılmış sayılır... Dava dilekçesinin, artık mahkemenin malı ve (onun) kontrolü altında olduğu açıktır... Bu durum karşısında, böyle bir evrede yapılacak iş eksik harç ödenmesi halinde yapılacak işlem ve izlenecek yöntemle ilgili harcın tamamlattırılması kuralının “kıyas ve yorum yoluyla” uygulanması, tüm harçların yatırılması yönünden davacı yükümlüye önel verilmesi, önel süresince müteakip işlemlerin yapılması ancak davacının bu önele uygun davranmadığının tespit edilmesi halinde davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesidir. ... davacının dava dilekçesinin reddine karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır...”.
- (4) Yargıtay 10. HD⁷², 03.12.2012 tarihli bir kararında, dava konusunun değeri belirtilmese bile bu eksikliğe dayalı olarak kesin süre verilemeyeceği, ancak bir şekilde kesin süre verilse bile bunun bir sonuç doğurmayacağına karar vermiştir.
- (5) Yargıtay 6. HD⁷³, 11.02.2013 tarihli bir kararında, dava konusunun dava dilekçesinde belirtilmemesi halinde yerel mahkeme tarafından dava dilekçesinin HMK m. 119/1-d’de öngörülen yasal zorunlu unsuru içermediğinden bahisle dava dilekçesinin reddine karar verilmesini yasal düzenlemelere uygun bulmamış ve davacıya dava değerinin açıklattırılması gerekeceğini belirtmiştir.
- (6) Yargıtay 16. HD⁷⁴, 21.11.2013 tarihli bir kararında, dava değerinin belirtilmemesi durumunda bu eksikliğin mahkemece süre verilerek giderilemeyeceğini ve davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi gerektiğini belirtilmiştir.

⁷⁰ Y15.HD, 14.03.1991, E. 1991/11505, K. 1991/3851, *Yargıtay Kararları Dergisi*, S. 8 (1991), 1373-1376.

⁷¹ Y13.HD, 25.01.1994, E. 1994/62, K. 1994/489, (Öztürk, *Gecikme Zammı*, 587, dn. 31).

⁷² Y10.HD, 03.12.2012, E. 2012/8148, K. 2012/24272, (Karamercan, *Dilekçeler*, 115-116).

⁷³ Y6.HD, 11.02.2013, E. 2013/7423, K. 2013/866, (Yılmaz, *Şerh C. II*, 2725).

⁷⁴ Y16.HD, 21.11.2013, E. 2013/10192, K. 2013/11181, (Karamercan, *Dilekçeler*, 135).

- (7) Yargıtay 1. HD⁷⁵, 16.04.2014 tarihli bir kararında, dava konusu yapılan taşınmazın, dava dilekçesinin davanın konusu bölümünde belirtilmediği bir durumda, aynı dilekçenin deliller ve açıklamalar kısmında taşınmaz belirtilmediğinden, davacıya yerel mahkeme tarafından dava konusu taşınmazın belirtilmesi amacıyla iki hafta kesin süre verilmesi ve akabinde davanın ispat edilememesi nedeniyle ret edilmesi şeklindeki kararını bozmuştur.
- (8) Yine, ilk derece mahkemesinde açılan bir davada, dava konusu yapılan aracın değerinin dava dilekçesinde belirtilmemesi üzerine, mahkeme tensip tutanağında bu durumu tespit ile dava dilekçesindeki eksikliğin giderilmesi hususu davacıya tebliğ edilmiş, ancak daha sonra bu eksikliğin giderilmesi mümkün olmadığı gerekçesiyle davanın usulden reddine karar verilmiştir. Kararın temyizi üzerine Yargıtay 13.HD⁷⁶, 12.06.2014 tarihli kararında dava dilekçesindeki fatura ekinde aracın değerinin belirtilmiş olduğu, dolayısıyla dava dilekçesinde dava konusunun değerinin belirtilmemesi nedeniyle HMK m. 119 gereği davanın usulden reddedilemeyeceğini belirtmiştir.
- (9) Yargıtay 19. HD⁷⁷, 16.06.2015 tarihli bir kararında, mahkemece, ödenmesi gereken karar ve ilam harcının hesaplanabildiği ve ödendiği bir durumda dava konusunun değerinin gösterilmediğinden bahsedilemeyeceğine karar vermiştir.
- (10) Yargıtay 3. HD⁷⁸, 21.12.2017 tarihli ve 8. HD⁷⁹, 26.01.2017 tarihli kararlarında, “verilen süre içerisinde harcın tamamlanmaması halinde HK m. 30 ve HMK m. 150 uyarınca dosyanın işlemden kaldırılıp yasal süre içerisinde yenilenmediği takdirde “davanın açılmamış sayılmasına” karar verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.
- (11) Yargıtay 15. HD, 26.03.2018 tarihli bir kararında⁸⁰, HK m. 28/1-a ve 30 gereği, nispi karar ve ilam harcının ¼’ü peşin olarak alınacağından, davacıya eksikliğin tamamlanması için uygun ve yasal süre verileceği, yatırılmaması halinde HMK m. 150 gereği dosyasının işlemden kaldırılması gerektiğine hükmetmiştir.
- (12) Yargıtay 9. HD, 20.03.2018 tarihli bir kararında⁸¹ harca tabi bir davanın harçsız talep edilmesi halinde harcın tamamlattırılması işleminin, HMK m. 181’e göre değil, HK m. 30’a göre yapılacağını belirtmiştir.

⁷⁵ Y1.HD, 16.04.2014, E. 2013/20330, K. 2014/7933, (Karamercan, *Dilekçeler*, 117).

⁷⁶ Y13.HD, E. 2014/11247, K. 2014/18826, 12.06.2014, (Karamercan, *Dilekçeler*, 124).

⁷⁷ Y19.HD, E. 2014/19196, K. 2015/8888, 16.06.2015, (Karamercan, *Dilekçeler*, 127).

⁷⁸ Y3.HD, E. 2017/7871, K. 2017/18022, 21.12.2017, (Ruhi ve Ruhi, *Harçlar*, 206).

⁷⁹ Y8.HD, E. 2015/12513, K. 2017/17623, 26.1.2017, (Ruhi ve Ruhi, *Harçlar*, 203).

⁸⁰ Y15.HD, E. 2016/5884, K. 2018/1144, 26.03.2018, (Ruhi ve Ruhi, *Harçlar*, 189); Y. 15. HD, 14.11.2016, E. 2015/5689, K. 2016/4687, (Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 299, dn. 449).

⁸¹ Y9.HD, 20.03.2018, E. 2017/4510, K. 2018/6058, (Ruhi ve Ruhi, *Harçlar*, 192).

- (13) Yerel mahkemede görülen bir boşanma davasında, davalı diğer eş tarafından açılan karşı davada, harç alınmadan dilekçe kayıtlara geçmiş, mahkeme başkaca bir işlem yapılmadan harç yatırılmadığı gerekçesiyle karşı dava yönünden hüküm oluşturmamıştır. Yargıtay 2. HD⁸², temyiz üzerine verdiği, 22.05.2018 kararda, bunun doğru olmadığını, karşı davanın davacısına uygun süre verilerek HK m. 30 gereği işlem yapılması gerektiğini belirtmiştir. Albayrak'ın da naklettiğine göre, bazı yerel mahkemeler de, dava dilekçesinin tevzi sonrası mahkemelerine gelmesi üzerine “gider avansı ve harçları yeniden hesaplamakta”, varsa eksiklik halinde dava aşamasında ek harç ve gider avansı yatırılmasına karar vermektedirler⁸³.
- (14) Yargıtay'ın son yıllarda istikrar kazanan görüşü ise, harca tabi davalarda, başvurma harcı ile karar ve ilam harcının, maktu olanın tamamı⁸⁴, nispi olanın ¼'ünün peşin olarak alınacağı, dava açılırken harcın eksik olması halinde veya sonradan harcın tamamlanması gerektiği hallerde mahkemece davaya devam olunabilmesi için HK m. 30 ve 32 uyarınca, harçların tamamlanması yoluna gidileceği⁸⁵, dava değerinin düşük gösterildiği durumlarda eksik harç ödendiğinde, HMK m. 119/2 ve HMK m. 120/2 hükümlerince işlem yapılamayacağını⁸⁶, bu koşullarda HK m. 30 gereği işlem yapılması gerektiği; dolayısıyla davacıya eksik harçları tamamlaması için süre verileceği, şayet verilen süreye rağmen eksik harç tamamlanmaz ise dosyanın işlemden kaldırılacağı, dosyanın işleminden kaldırılması üzerine HMK m. 150 hükümleri uyarınca süresinde yenileme işlemi yapılarak harçlar tamamlanmaz ise davanın açılmamış sayılmasına karar verileceği⁸⁷, şeklindedir.

⁸² Y2.HD, 22.05.2018, E. 2016/18421, K. 2018/6549, (Ruhi ve Ruhi, *Harçlar*, 181).

⁸³ Hakan Albayrak, *Kalem Mevzuatı (Yazı İşleri) Ders Kitabı* (Ankara: Seçkin, 5. Bası, 2023), 78.

⁸⁴ “...Harca tabi bir davanın harçsız açılması ya da talebin harç yatırılmadan artırılması hallerinde uygulanacak olan usul 492 sayılı Harçlar Yasası'nın 27, 28 ve 30. maddelerinde belirtilmiştir. 492 sayılı Harçlar Yasası'nın 27/1. maddesi, maktu harcın işlem yapılmadan önce ödeneceği, 27/2. maddesi “Harç peşin veya süresinde ödenmemiş ise, müteakip muamelelere ancak harç ödendikten sonra devam olunacağı...” şeklindeki karar için bk. Y9.HD, 13.01.2014, E. 2011/51897, K. 2014/67, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

⁸⁵ Y3.HD, 21.05.2018, E. 2017/10012, K. 2018/5545, (Ruhi ve Ruhi, *Harçlar*, 182); Y8.HD, 15.01.2020; E. 2020/1613, K. 2020/208, Y1.HD, E. 2016/16967, K. 2016/6662, 31.05.2016, (Yılmaz, *Şerh C. II*, 2775, 2780).

⁸⁶ Y8.HD, 31.01.2014, E. 2013/11422, K. 2014/1395, (Karamercan, *Dilekçeler*, 136).

⁸⁷ YHGK, 23.06.2020, E. 2017/20-1122, K. 2020/457, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>; Y3.HD, 21.12.2017, E. 2017/7871, K. 2017/18022, (Ruhi ve Ruhi, *Harçlar*, 206); Y1.HD, 22.6.2023, E. 2022/6949, K. 2023/3718, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://lib.kazanci.com/>: “...492 Sayılı Harçlar Kanunu'nun 16. maddesi uyarınca, gayrimenkulün aynına taalluk eden davalarda dava değerinin gayrimenkulün değerine göre belirleneceği öngörülmüştür. Dava değerinin belirlenmesinde taşınmazın dava tarihindeki keşfen saptanacak gerçek değerinin esas alınacağı kuşkusuzdur. Aynı Yasa'nın 30. maddesi ise “Muhakeme sırasında tespit olunan değer, dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğu anlaşılıyorsa, yalnız o celse için muhakemeye devam olunur, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 409.

Yargıtay⁸⁸ yine dava dilekçesinde bulunması gereken zorunlu unsurların HMK m. 119'da belirtildiğini, bu unsurların birisinin bulunmaması durumunda dava dilekçesinin reddedilemeyeceğini, HMK m. 119/1 (b), (c), (ç), (ğ) bentlerindeki eksikliklerin HMK m. 119/2 kapsamında giderilebileceğini, HMK m. 119/1 (a), d, e, f ve g bentlerindeki eksikliklerin HMK m. 119/2 kapsamında giderilmesinin istenemeyeceğini, dolayısıyla söz konusu eksikliklerin bulunması halinde dava dilekçesini reddedilemeyeceğini veya dava şartı yokluğunda davanın reddedilemeyeceğini, dilekçenin iptaline, davanın açılmamış sayılmasına karar verilmeyeceğini, yargılama aşamasında bu eksikliğin giderilebileceğini⁸⁹ belirtmektedir⁹⁰.

b. Öğretideki Görüşler

Rüzgaresen'e göre, eğer dava açıldıktan sonra davacının hiç harç yatırmadığı fark edilmişse, HK m. 32 gereği, "Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz". Bu durumda mahkeme artık davayı reddedemez. Ancak hiçbir şey olmamış gibi davaya devam edilemeyeceği, da-

maddesinde (HMK m. 150) gösterilen süre içinde dosyanın muameleye konulması noksan olan harcın ödenmesine bağlıdır". 32. maddesi ise; "Yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz. Ancak ilgili tarafından ödenmeyen harçları diğer taraf öderse işleme devam olunmakla beraber bu para muhakeme neticesinde ayrıca bir isteğe hacet kalmaksızın hükümde nazara alınır." şeklinde düzenlenmiştir.

1. Dosya içeriği ve toplanan delillerden; davanın 1.000,00 TL değer gösterilmek suretiyle açıldığı, yargılama sırasında çekişmeli taşınmazların değeri keşfen saptanmadan ve harç ikmalı yapılmaksızın sonuca gidildiği anlaşılmaktadır.

2. Harçlar Kanunu'nun uygulaması kamu düzenini ilgilendirmesi nedeniyle hâkim tarafından re'sen gözetilmesi gereken bir husustur. Öte yandan dava konusu taşınmazlarla ilgili verilecek nihai kararların istinaf ve temyiz yollarına tabi olup olmayacakları dava değerine göre belirlenecektir.

3. Hal böyle olunca, dava konusu taşınmazın başında keşif yapılarak Harçlar Kanunu'nun 16. maddesi uyarınca dava değerinin belirlenmesi ve belirlenen değer üzerinden eksik harcın tamamlanması için davacıya süre verilmesi, harcın tamamlanması halinde davaya devam edilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi yanlıştır..." yönündeki karar için bkz. Y1.HD, 04.07.2023, E. 2022/5954, K. 2023/3930, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://lexpera.com.tr/>.

⁸⁸ Y14.HD, 22.10.2019, E. 2019/14348, K. 2019/6923; Y8.HD, 25.05.2016, E. 2016/22053, K. 2016/9084; Y9.HD, 22.01.2013, E. 2013/14885, K. 2013/1040; Y15.HD, 20.06.2013, E. 2013/2525, K. 2013/4029, (Yılmaz, *Şerh C. II*, 2765-2781); Y11.HD, 01.04.2015, E. 2015/497, K. 2015/4547, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://turkhukuksitesi.com/>.

⁸⁹ Y8.HD 15.06.2015, E. 2015/10615, K. 2015/132238, (Karamercan, *Dilekçeler*, 131).

⁹⁰ "... davanın konusu veya değeri, ... dava dilekçesinde belirtilmemiş ise davacıya kesin süre verileceğine ve bunların tamamlanmaması halinde davanın açılmamış sayılacağına dair bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Belirtilen unsurların dava dilekçesinde bulunmaması tek başına davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi yolunu açmaz. Böyle bir durumda hâkim yargılamaya başlar ve eksik unsurun niteliğine göre farklı çözüm yolları ya da sonuçlar doğar. ... Dava değeri yazılmamış bile olsa hâkimin bunu re'sen saptaması, alınacak harç miktarının tespiti bakımından şarttır. Vurgulamak gerekir ki yasadaki düzenleme, bu unsurlarda eksiklik halinde davacıya süre vermeksizin açılmamış sayılma yönünde karar oluşturulmasını değil, süre verilmeksizin (olağan süreci içinde) esasa girilmesini hedeflemektedir..." yönündeki karar için bk. YHGK, 20.01.2016, E. 2014/23-350, K. 2016/24, erişim tarihi Haziran 12, 2022, <https://lib.kazanci.com/>.

vanın devamını sağlayacak işlemlerin yapılabilmesi, davacının verilecek süre içinde harçların tamamını ödemesine bağlıdır. Yargılama harçlarının ödenmemiş olması her zaman bir yanılğı veya unutkanlık sonucunda gerçekleşmez. Örneğin adli yardımla yürütülen bir davada adli yardım kaldırılır ve hâkimin verdiği süre içerisinde davanın harcının tamamlanmaması durumunda da davaya devam olunamaz⁹¹.

Yine Rüzgaresen'e göre⁹² yargılama harçları yatırılmadığı gerekçesiyle herhangi bir işlem yapılmadan davanın belirsiz bir süre ile derdest kalması HMK'nın yapısıyla uyumsuz. Zira HMK'da davanın belirsiz bir süreyle durduğu bir durum yoktur. Dolayısıyla burada "müteakip işlemler yapılmaz" durumunu nitelendirmek gerekir. Kanun koyucu HMK'da bu somut hususa benzerlik gösteren durumlarda, "dosyanın işleminden kaldırılması" ve "davanın açılmamış sayılması" ve de "davanın usulden reddi" şeklinde mahkemenin karar verebileceği üç temel yöntem düzenlemiştir.

Bu üç yoldan "davanın açılmamış sayılması" ve "dosyanın işleminden kaldırılması" özel, "davanın usulden reddi" ise genel bir yoldur. Bu nedenle kanun koyucu gerek Hukuk Muhakemeleri Kanununda ve Harçlar Kanununda ve gerekse diğer kanunlarda davanın açılmamış sayılmasını ve dosyanın işleminden kaldırılmasını gerektiren halleri açıkça belirtmiştir. Buna karşılık davanın usulden reddini gerektiren haller sınırlı olarak sayılmamıştır. Davanın esastan reddini gerektiren durumlar dışındaki sebepler kural olarak davanın usulden reddi sebepleridir. Bu açıklamalar dikkate alındığında harçların yatırılmamış olması, davanın açılmamış sayılması veya dosyanın işleminden kaldırılması⁹³ sebebi olmayacaktır. Bu husus davanın esastan red sebebi olamayacağına göre tek seçenek davanın usulden reddi yolu kalmaktadır. Kaldı ki HMK'da benzer bir durum olan gider avansının verilen süre içinde ödenmemesi davanın usulden reddi sebebidir (HMK m. 114/1, g; 115/2; 120). Gider avansı ile harçların arasındaki tek fark gider avansının dava şartı olmasıdır. Dolayısıyla dava sırasında, gerekli harçların yatırılmadığının anlaşılması durumunda mahkemenin vereceği karar dosyanın işleminden kaldırılması değil, davanın usulden reddi olmalıdır⁹⁴.

Aldemir'e⁹⁵ göre verilen süre içinde harcın ödenmemesi halinde dosyanın işleminden kaldırılması yoluna gidilmesi doğru değildir. Çünkü Harçlar Kanunu

⁹¹ Rüzgaresen, *Dosyanın İşleminden Kaldırılması*, 266. Ayrıca bk. Kuru, *Usul II*, 1587.

⁹² Rüzgaresen, *Dosyanın İşleminden Kaldırılması*, 268, 269.

⁹³ Öğretide yine HK m. 30'un harçların eksik ödenmesi nedeniyle dosyanın işleminden kaldırılmasını değil, dosyanın işleme konulması için eksik harçların ödenmesi gerektiğini düzenleyen bir madde olduğu ifade edilmiştir. Yani eksik harçların ödenmemesi nedeniyle dosyanın işleminden kaldırılacağı dolaylı olarak anlatılmaktadır (Rüzgaresen, *Dosyanın İşleminden Kaldırılması*, 258, 259; Pekcanitez, *Usul-C.II*, 1471).

⁹⁴ Rüzgaresen, *Dosyanın İşleminden Kaldırılması*, 269.

⁹⁵ Aldemir, *Giderler*, 283.

esas alındığında, harcı ödenmeyen davanın dosyasının işlemiden kaldırılmasına değil, davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi uygun olur.

Pekcanitez, Atalay ve Özkes'e göre⁹⁶, davacı, dava konusunun değerini göstermemiş ise, mahkemece bu değeri belirlemesi için davacıya kesin süre verilir. Bu süreye rağmen değer gösterilmez ise, dava açılmamış sayılır (HMK m. 119/2). Yargılama sırasında değer eksik tespit edildiği anlaşılırsa, sadece o duruşma için yargılamaya devam edilir, eksik olan harç tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz; dosya işlemiden kaldırılır (HK. 16/4, 30)⁹⁷.

Pekcanitez, Atalay ve Özkes başka bir eserinde⁹⁸ ise davacı, dava konusunun değerini göstermemiş ise, mahkemece bu değeri belirlemesi için davacıya kesin süre verileceğini ve bu süreye rağmen değer gösterilmez ise, dilekçe işleme konulmayacağını (HK m. 16, III) ifade etmişlerdir. Yargılama sırasında değer eksik tespit edildiği anlaşılırsa, sadece o duruşma için yargılamaya devam edilir, eksik olan harçlar tamamlanmadıkça davaya devam olunamaz; dosya işlemiden kaldırılır (HK m. 16, IV; HMK 150). Yazarlar aynı eserin devamında⁹⁹ dava konusunun değerinin dava dilekçesinde hiçbir şekilde gösterilmemiş olmasına rağmen davaya devam edilerek yeni işlemler yapılması Harçlar Kanununa açıkça aykırıdır. Harçlar Kanununa göre alınması gereken harçlar, kamu alacağı olması sebebiyle davanın her aşamasında hâkim tarafından resen nazara alınmalı ve bu eksiklik giderilmeden yeni işlemler yapılmasına izin verilmemelidir.

Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz ve Hanağası'na göre¹⁰⁰, dava dilekçesinde dava konusunun değeri hiç belirtilmemiş ise bu değer davacıya tespit ettirilir. Davacının, değeri tespit etmekten kaçınması halinde, dava dilekçesi işleme konulmaz (HK m. 16, III). Yargılama sırasında dava konusunun değerinin dava dilekçesinde belirtilenden daha fazla olduğu anlaşılırsa yalnız o oturum için davaya devam olunur. Ondan sonraki oturuma kadar eksik değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz; yani dosya işlemiden kaldırılır (HK m. 16, IV, 30, HMK m. 150).

Kuru ve Aydın'a¹⁰¹ göre harçların ödenmediğini veya eksik ödendiğini tespit eden mahkeme, harcın ödenmesi için davacıya makul bir süre vermeli, bu süre

⁹⁶ Pekcanitez, Atalay, Özkes, *Usul*, 170-171.

⁹⁷ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Usul*, 173-174. Yazarlara göre, Yargıtay'ın 06.02.1984 tarihli, 7/3 sayılı İBK ile harca tabi davalarda harcın yatırıldığı, harca tabi olmayan davalarda hakimnin havale tarihi itibarıyla davanın açıldığı kabul edildiği; günümüzdeki uygulama ve UYAP sisteminin getirdiği yeni düzenleme karşısında söz konusu içtihadı birleştirme kararının çok istisnai olarak uygulanabileceği belirtilmiştir (bk. Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Usul*, 177; Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Medeni Usul Hukuku*, 247).

⁹⁸ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Medeni Usul Hukuku*, 240.

⁹⁹ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, *Medeni Usul Hukuku*, 244.

¹⁰⁰ Arslan, Yılmaz, Taşpınar-Ayvaz ve Hanağası, *Usul*, 345, 353.

¹⁰¹ Kuru, *Usul II*, 1587; Kuru ve Aydın, *Usul*, 231.

içerisinde harçlar ödenmez ise dava dilekçesini işleme koymamalı yani dava açılmalıdır; çünkü harç yatırılmadan verilen dava dilekçesi işleme konulamaz.

Budak ve Karaaslan'a göre¹⁰², dava konusunun değeri dava dilekçesinde gösterilmezse değer davacıya tespit ettirilir. Davacı buna rağmen değer belirtmez ise dava dilekçesi işleme konulmaz (HK m. 16/3). Eğer dava konusunun değerinin eksik olarak belirtildiği anlaşılırsa hâkim harcın tamamlanmasına karar verir. Harç tamamlanmadığı takdirde dosya işleminden kaldırılır (HK m. 30).

Öztürk'e göre¹⁰³ ise, başvurma harcı ödenmeden, her nasılsa dava açılmış ise, ödenmeyen veya eksik ödenen harcın tahsili yoluna gidilmelidir. Aynı şekilde nispi karar ve ilam harcı peşin ödenmeden ya da eksik ödenerek dava açılması mümkündür. Peşin ödenmesi gereken harçlarda olduğu gibi nispi karar ve ilam harcının peşin ödenmesi gereken kısmının (1/4 veya 1/20), hiç ödenmeden ya da eksik ödenerek dava açılması durumunda yapılacak işlem konusunda HMK'da açık bir hüküm yoktur. HK m. 16 ve 30 hükümleri ve yollama yapılan HMK m. 150 hükümleri, bu harç için uygulanabilir. Ancak HK m. 16 ve 30 "eksik ödemeni kapsamakta olup", harcın hiç ödenmemesi durumunda uygulanması halinde kıyas yapılması gerekeceğinden vergilerin kanuniliği ilkesine uyum konusunda tartışma gündeme gelecektir.

Yine Öztürk¹⁰⁴, HMK'da, peşin ödenmesi gereken harçların hiç yatırılmaması veya noksan yatırılması durumunda İYUK m. 6'ya benzer şekilde mahkeme tarafından izlenecek yöntemin belirlenmediğini, yani HMK'da İYUK m. 6'ya benzer bir düzenleme bulunmadığını belirtmektedir. HMK m. 120/2'nin ise bu durumda uygulanmasının mümkün olmadığını, Harçlar Kanununda peşin ödenmesi gereken maktu karar ve ilam harcının ödenmemiş olması durumunda ne yapılacağı hususunda belirsizlikler bulunduğunu, hâlbuki bu gibi durumlarda davanın akıbeti hakkında uygulanacak yaptırımın Harçlar Kanununda daha açık bir şekilde düzenlenmesinin yerinde olacağını ifade etmektedir.

Öztürk açıklamalarını şu şekilde devam ettirmektedir: "Her ne kadar HMK'da, İYUK m. 6'daki bir düzenleme olmasa da harç eksikliğinin giderilmesi için uygulamada ilgiliye süre verilmesi yoluna gidilmektedir¹⁰⁵. İlk sorun peşin harcın ödenmemiş ya da eksik ödenmiş olduğunun tespiti halinde ne yapılacağına ilişkindir. Harçlar Kanunun 27, 32 ve 127. maddeleri uyarınca bu durumda müteakip işlemler yapılamayacaktır. Müteakip işlemlerin yapılabilmesi için davacıya bir bildirim yapılarak "eksik ödenmiş ya da hiç ödenmemiş peşin harcın tamamlatı-

¹⁰² Budak ve Karaaslan, *Usul*, 197.

¹⁰³ Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 299, 347, 348.

¹⁰⁴ Öztürk, *Gecikme Zammı*, 581, 582; Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 443.

¹⁰⁵ "Davada harçlar eksik yatırılmışsa, örneğin başvuru harcı yatırılmış, karar ve ilam harcı yatırılmamış ise süre verilerek harcın tamamlattırılması yoluna gidilir" (bk. Öztürk, *Gecikme Zammı*, 586-587, dn. 31 ve 33).

lup tamamlanamayacağı” ilk olarak çözüme kavuşturulması gereken meseledir. İkinci mesele ise, bildirimin yapılarak bir süre verilmesi durumunda ne kadarlık süre verileceği, sürenin niteliğinin ne olduğu ve söz konusu harcın bu süre içinde de ödenmemesi halinde ne yapılacağına ilişkindir¹⁰⁶. Gider avansının ödenmesi Kanunda (m. 114/1-g) dava şartı sayılmış; harçların yatırılması dava şartı sayılmamıştır. Ayrıca HMK m. 343-349, 366 ve 352’nci maddelerinde istinaf ve temyizde harç ödenmemesi veya eksik ödenmesi halinde ne yapılacağı açıkça belirlenmiştir.

Yargı harçlarının ödenmemesi durumunda yargılamaya ilişkin müteakip işlemlerin yapılmaması, dosyanın işlemiden kaldırılması, davanın açılmamış sayılması harçların ödenmemesinin yargılama sürecindeki yaptırımları olarak gösterilebilir. HK m. 27, 32 ve 127’nci maddeleri birlikte değerlendirildiğinde peşin ödenmesi gereken maktu harçların ödenmemiş olması durumunda yargılamaya ilişkin müteakip işlemler yapılamaz ve yargılamaya devam edilemez¹⁰⁷.

Akyol Aslan’a¹⁰⁸ göre, “Davacıya verilen süre içerisinde harcın ödenmemesi halinde, hemen davanın açılmamış sayılmasına değil, önce dosyanın işlemiden kaldırılmasına karar verilmesi gerekir. Dosyanın işlemiden kaldırılmasına karar verilmesi, usul ekonomisine ve menfaatler dengesine daha uygun bir çözüm yolu olur. Zaten Harçlar Kanununda (m. 30) peşin karar ve ilam harcının eksik ödenmesi halinde dosyanın işleme konulmamasının, noksan harcın ödenmesine bağlı olduğuna vurgu yapılmıştır. Şayet dosya işlemiden kaldırılmayacak olsaydı, sözü edilen hükümde dosyanın işleme konulmasından da bahsedilemezdi.”. Kanunda iki duruşma arasındaki zaman aralığı şeklinde belirlenen bu süre zarfında harçlar tamamlanmazsa, ancak o zaman dosya işlemiden kaldırılır¹⁰⁹.

Pamukçu ve Turhan’a göre, dava açıldıktan sonra, yargılama sırasında dava konusunun değerinin dava dilekçesinde yazılan değerden fazla olduğu ortaya çıkarsa, sadece o oturum için yargılamaya devam edilir. Bir sonraki oturuma kadar, noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam edilmez. Bir sonraki duruşma başladığında henüz harcın tamamlanmadığı anlaşılırsa, HMK m. 150 gereğince dosya işlemiden kaldırılır (HK m. 130)¹¹⁰.

¹⁰⁶ Öztürk, *Gecikme Zammı*, 582, 583.

¹⁰⁷ Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 444-445.

¹⁰⁸ Leyla Aslan Akyol, “Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararı Çerçevesinde Yargı Harçlarına İlişkin Bazı Sorunlar ve Güncel Gelişmeler,” *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1 (2011): 40-41.

¹⁰⁹ Zekeriyi Yılmaz, *Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekâlet Ücreti* (Ankara: 2010), 286; Akyol Aslan, “Yargı Harçları,” 41.

¹¹⁰ Ahmet Turhan, *Kalem Mevzuatı* (Ankara: 1997), 142; Bengü Pamukçu, *Medeni Yargılama Hukukunda Dosyanın İşlemiden Kaldırılması* (İstanbul: Onikilevha, 2020), 205; Tanrıver’e göre, mahkeme dava dilekçesinde gösterilen değer ile bağlı değildir. Zira dava devam ederken sadece bilirkişi raporuyla değil, hâkim yaşam deneyimlerinden de yararlanarak bu konuda şüphe duyabilir. Hatta karşı taraf da bu konuda iddia veya itirazda da bulunabilir. Yapmış olduğu incelemeler sonucun-

Gül'e göre¹¹¹, dava değerinin dava dilekçesinde gösterilmemesi durumunda, bu eksikliğin (HMK m. 119/1-d bent hükmünün) HMK m. 119/2 gereği tamamlanması gereken eksikliklerden olarak görülmemiştir. Zira HK m. 16/3 burada özel düzenleme getirmiştir. Buna karşılık dava değerinin eksik gösterilmesi veya eksik olduğunun anlaşılması halinde HK m. 30 gereği sadece o oturum için davaya devam edilir, sonraki oturuma kadar eksik harç tamamlanmaz ise dosya işlemiden kaldırılır (HMK m. 150).

Kaya'ya göre¹¹², peşin harç hiç yatırılmamış veya eksik yatırılmış ise, HK m. 30 gereği işlem yapılır ve eksikliğin tamamlanmaması halinde HMK m. 150 hükümleri uygulanır.

c. Görüşümüz ve Varılan Sonuç

Öğretideki görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz:

- (1) Genel olarak kabul edildiği üzere, özellikle dava konusunun değeri dilekçe-de gösterilmemiş ve harç yatırılmamış ise, davacıya süre verilir. Bu süre içerisinde dava konusunun değeri belirtilmediği takdirde dava dilekçesi (HK m. 16'ya göre) işleme konulmaz. Burada farklı görüş olarak “dava dilekçesinin işleme konulmaması değil”, “davanın açılmamış sayılması kararı verileceği” de ileri sürülmüştür.
- (2) Başka bir görüş ise, dava açılırken harç yatırılmamış ise, dava hemen ret edilmez; harçların tamamlanması yoluna gidilir. Süre verilir; süresinde tamamlanmaz ise “dava usulden ret edilmelidir.”
- (3) Özellikle dava değerinin dilekçede eksik gösterilmesi halinde genel kabul gören görüş HK m. 16/4, 28, 30 ve 32. maddeler gereği harcın tamamlanması yoluna gidilmelidir.
- (4) Dolayısıyla öğretide genel olarak dava konusunun değerinin hiç gösterilmemesi ile eksik gösterilmesine farklı hukuki sonuçlar bağlanmaktadır. Dava konusunun değerinin hiç gösterilmemesi halinde HK m. 16, III hükmünün uygulanması gerektiği yönünde çoğunluk görüş bulunmaktadır.

Mahkeme uygulamalarını ve öğretide ortaya konulan görüşleri değerlendirmeden önce mevcut düzenlemelerin ortaya konulması gerekir.

Bu bağlamda:

- (1) HK m. 16, III gereği, değer tayini mümkün olan hallerde dava dilekçesinde değer gösterilmesi mecburidir. Gösterilmemişse davacıya tespit ettirilir. Tes-

da hâkim dava konusunun değerinin dava dilekçesinde belirtilenden daha fazla olduğunu tespit ederse, yalnızca o celse için yargılamaya devam eder. Karar ve ilam harcı *bir sonraki celse de* tamamlanmadıkça yargılamayı sürdüremez (HK m. 16/IV; m. 30) (bk. Tanrıver, *Usul*, 712-713, 1210-1211).

¹¹¹ Gül, *Dava Değeri*, 180

¹¹² Kaya, *Yargılama Giderleri*, 82.

- pitten kaçınma halinde, dava dilekçesi muameleye konmaz. Noksan tespit edilen değerler hakkında 30'uncu madde hükmü uygulanır.
- (2) HK m. 27 gereği, maktu nitelikteki harçlar peşin veya süresinde ödenmemiş ise, müteakip muamelelere ancak harç ödendikten sonra devam olunur.
 - (3) HK m. 28 gereği nispi karar ve ilam harcının dörtte biri (ölüm ve cismani zarar sebebiyle açılan maddi ve manevi tazminat davalarında 1/20'si) peşin ödenir.
 - (4) HK m. 30 gereği, muhakeme sırasında tespit olunan değer, dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğu anlaşılırsa, yalnız o celse için muhakemeye devam olunur, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 409'uncu maddesinde gösterilen süre içinde dosyanın muameleye konulması, noksan olan harcın ödenmesine bağlıdır.
 - (5) HK m. 32'de yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz.
 - (6) HK m. 127'de de genel bir hüküm olarak “bu kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, harçların tamamı peşin olarak ödenmeden harca mevzu olan işlemin yapılmayacağı” belirtilmiştir.

Ayrıca belirtmekte yarar vardır ki, İdari Yargılama Usulü Kanununun 6/4 maddesinde, herhangi bir sebeple harcı veya posta ücreti verilmeden veya eksik harç veya posta ücreti ile dava açılmış olması halinde, otuz gün içinde harcın ve posta ücretinin verilmesi ve tamamlanması hususu daire başkanı veya görevlendireceği tetkik hâkimi, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından ilgiliye tebliğ olunur. Tebligata rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı şekilde bir daha tekrarlanır. Harç veya posta ücreti süresi içinde verilmez veya tamamlanmazsa davanın açılmamış sayılmasına¹¹³ karar verilir ve davacıya tebliğ olunur.

Yukarıda ifade ettiğimiz ve İYUK m. 6/4'de yer alan düzenlemeye benzer bir düzenleme, HMK ve HK'da yer almamaktadır.

Diğer yandan Harçlar Kanununun “Noksan tespit edilen değer üzerinden harcın ödenmesi” başlıklı 30. maddesindeki, “Muhakeme sırasında tespit olunan değer, dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğu anlaşılırsa, yalnız o celse için muhakemeye devam olunur, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmaz. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 409'uncu maddesinde gösterilen süre içinde dosyanın muameleye konulması, noksan olan harcın ödenmesine bağlıdır.” şeklindeki hükmünün kapsamı ve uygulama alanı da belirlenmelidir.

¹¹³ Bk. Mehmet Hatipoğlu, “İdari Yargılama Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması,” *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 2 (2021): 188-222.

Yine dava konusunun değerindeki artış yanında, harçların eksik veya yanlış yatırılmış olduğu ya da hiç yatırılmadığı hallerde nasıl bir işlem yapılacağı da ortaya konulmalıdır.

Yukarı kısımda¹¹⁴ dava konusu veya dava konusunun değeri yazılmadan¹¹⁵ ve harç yatırılmadan dava açıldığı hallerde, mahkeme talep sonucundan dava konusunu ve dava konusunun değerini tespit edebiliyor ise, bu değer üzerinden alınması gereken harcın yatırılmasına karar verebileceğini açıklamıştık. Konu bütünlüğünün korunması ve anlaşılabilirliğin sağlanması bakımından, burada yine kısaca tekrar etmekte yarar vardır. Şayet dava dilekçesinde, talep sonucu açık değilse HMK m. 31 gereği hâkim davacıyı talep sonucunu açık bir şekilde belirtmesi¹¹⁶ için süre vermelidir. Şayet talep sonucu yazılmamış ise HMK m. 119/2 gereği süre vererek işlem yapılmalıdır. Yapılacak ihtaratta gerekli harçların yatırılması hususuna da yer verilmesi, usul ekonomisi ilkesine ve taraf menfaatlerine daha uygun olur. Böyle bir durumda davacı talep sonucunu açık bir şekilde belirtmez ise zaten dava açılmamış sayılır. Davacı talep sonucunu belirtirken harçları yatırmadığı takdirde bu defa mahkemece HK m. 27, 28, 30, 32 ve 127. madde hükümlerince işlem yapılır.

Bununla birlikte, dava konusunun değerinin dava dilekçesinde gösterilenden fazla olduğunun dava sırasında tespiti halinde ne gibi işlemler yapılacağını düzenleyen HK m. 30 önemli ve yol gösterici bir hüküm olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi öncelikle HK m. 30'un kapsamı ve uygulama alanı belirlenmelidir.

Harçlar Kanunun genel düzenlemeleri gereği, dava açıldıktan sonra davanın başlangıcında yatırılması gereken harçların yatırılmadığı veya eksik yatırıldığı

¹¹⁴ Bk. yukarı bölüm B, 1, a.

¹¹⁵ "... mahkemece tenfizi istenen karardaki alacak miktarının dava tarihindeki TL karşılığı tespit ettirilip ... (HK m. 28/a ve 32) gözetilerek davacı vekiline bu miktar üzerinden harcın tamamlanması konusunda kesin süre verilerek sonucuna göre işlem yapılması..." yönündeki karar için bk. Y19. HD, 13.02.2020, E. 2018/3154, K. 2020/455, (Kaya, *Yargılama Giderleri*, 197).

¹¹⁶ "... davalı/karşı davacı yükleniciye dava dilekçesinde iadesini talep ettiği kesin teminat mektubunun tutarı açıklanarak, kesin teminat mektubu bedeli üzerinden harcı yatırması için uygun süre verilmesi, noksan harç tamamlanmadıkça müteakip işlemler yapılamayacağından... harcın tamamlanmaması durumunda... (HK m. 309 gereğince dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verilmesi gerekir..." yönündeki karar için bk. Y15.HD, 28.03.2019, E. 2018/5101, K. 2019/1411, (Kaya, *Yargılama Giderleri*, 190-191). "... davada eksik de olsa harcın yatırıldığı tarihte açılmış sayılır. Ne var ki bu harç ikmal edilmedikçe davaya devam olunamaz..." yönündeki karar için bk. Y8.HD, 11.11.2014, E. 2014/7674, K. 2014/20655, (Kaya, *Yargılama Giderleri*, 195-196). "... mahkemece harcın alınması unutulmuş veya harcın eksik alınmasına rağmen asıl davada dilekçesi esasa kaydedilmiş/karşı dava dilekçesi de dosya içeriğine alınıp devamı işlemler yapılmış ve yargılamaya devam olunmuş ise eksik harcın ikmali gerekir ve salt bu nedenle ortada açılmış bir dava olmadığından söz edilemez. İkmal olunacak harcın başvuru harcı veya nispi harç olmasının önemi ve varılacak bir sonuca da bir etkisi yoktur. Her iki harç yönünden de eksik yatırılan miktarın tamamlanması mümkündür..." şeklindeki karar için bk. Y8.HD, 11.11.2014, E. 2014/7674, K. 2014/20655, (Kaya, *Yargılama Giderleri*, 195-196).

ya da dava devam ederken harç yatırılması gereken bir durum ortaya çıktığında, harcın yatırılmaması veya eksik yatırılması halinde, davada müteakip işlemler yapılamaz.

Diğer yandan hak arama hürriyeti (Anayasa m. 13 ve 36) ancak kanunla sınırlandırılabilir. Dolayısıyla İYUK m. 6'ya benzer bir düzenleme içermeyen HMK ve HK hükümlerine dayalı olarak, dava açıldıktan sonra harçların yatırılmadığı veya eksik yatırıldığına tespiti karşısında doğrudan davanın açılmamış sayılmasına¹¹⁷, davanın usulden reddine, dava dilekçesinin işleme konulmaması gibi kararlar verilememeli; ilgiliye bu eksikliği tamamlama imkânı tanınmalıdır.

Bu genel değerlendirmeden sonra şu sonuçlara ulaşabiliriz:

- (1) Dava dilekçesinde dava konusu yazılmamış, aynı zamanda davacı, harç yatırmadan ya da belli bir miktar harç yatırarak veyahutta nispi harç yerine maktu harç yatırmak suretiyle dava dilekçesini vermiş¹¹⁸, dava dilekçesi işleme alınmış olabilir. Böyle bir durum, dava açıldıktan sonra fark edilmiş ise, davanın, dilekçelerin teatisi, ön inceleme veya tahkikat aşamasında bulunmasının önemi yoktur. Bu durumda HK m. 16'ya dayanılarak davacıdan dava konusu ve değerini belirtmesi istenemeyeceği gibi, belirtilen sürede bu işlem yapılmazsa “dava dilekçesi muameleye konulamaz” hükmü de uygulanamaz¹¹⁹. Başka bir ifadeyle, dava açıldıktan sonra, harçların yatırılmadığı, eksik yatırıldığı ya da yanlış yatırıldığı, ilaveten dava konusunun ve/veya dava konusunun değerinin dava dilekçesinde belirtilmediği, dolayısıyla davanın usulüne uygun olarak açılmamış olduğu kabul edilerek dava dilekçesinin işleme konulamayacağı sonucuna varılamaz. Yani bu yönde bir karar alınamaz. Çünkü dava açılmıştır ve hukuki sonuçlarını doğurmuştur. Bu yönüyle değerlendirildiğinde HK m. 16 hükümleri bu aşamada uygulanamaz.

Zira 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliğinin öngörmüş olduğu sistemde, dava dilekçesi, önce hakime verilmekte, hakim yazı işlerine havale ederek, yazı işleri görevlilerince, harç ve giderler ödendikten sonra esas defterine kaydedilmektey-

¹¹⁷ Benzer görüş için bk. Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 449.

¹¹⁸ YHGK, 25.05.2016, E. 2014/14-1528, K. 2016/629, (Kaya, *Yargılama Giderleri*, 128-129): “...davacı eldeki davayı açarken, dava değerini belirtmeden maktu harç yatırmış, daha sonra yapılan keşif sonrası düzenlenen bilirkişi raporu ile irtifak bedelinin 1.950.000-TL olduğu belirlenmiştir. Ne var ki yerel mahkemece noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunamayacağı hususu (HK m. 30) göz ardı edilerek belirlenen irtifak bedeli üzerinden eksik harç tamamlanmadan yargılamaya devam edilerek dava sonuçlandırılmıştır... eksik harç tamamlanmadan yargılamaya devamla hüküm kurulmuş olması doğru değildir...”.

¹¹⁹ “...tüketici olmayan kişiler harçtan muaf olmadıklarından (6502 sayılı) Kanunun 27. ve 28. maddelerine göre; harca tabi davalarda, her dava açılırken davacıdan bir başvurma harcı ve nispi harca tabi davalarda nispi karar ve ilam harcının dörtte biri peşin olarak alınır. Dava açılırken harcın eksik alınmış olması halinde mahkemece davaya devam olunabilmesi için harcın HK m. 30 ve 32 (hükümlerince) tamamlanması yoluna gidilir...” şeklindeki karar için bk. Y3. HD, 30.05.2019, E. 2017/8719, K. 2019/5208, (Kaya, *Yargılama Giderleri*, 179-180).

di. Böylece harç ve giderler yatırılmadan esas defterine kayıt yapılmamaktaydı. Özellikle büyük adliyelerde, hâkim havale ettikten sonra, dilekçenin davacıya verilmesi, yine yazı işleri görevlilerinin harç ve giderleri ödemesi için tekrar dilekçeyi davacıya vermeleri, davacının da harç ve giderleri yatırdıktan sonra yazı işlerine dilekçeyi geri vermesi uygulaması vardı. Yine uygulamanın devamında dava dilekçesinin esas defterine kaydının yapılması suretiyle dava açılmaktaydı¹²⁰. Burada dava dilekçesi, hâkimin havalesinden sonra, mahkemenin değil, davacının tasarrufunda kalmakta idi. Uygulamada davanın ne zaman açıldığı konusunda farklı kararların ortaya çıkması üzerine, bu durum 06.02.1984 tarih ve 7/3 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararına¹²¹ konu olmuş ve davanın harca tabi olduğu durumlarda, harcın yatırıldığı tarih, davanın açım tarihi olarak kabul edilmiştir. Böyle bir durumda HK m. 16 gereği mahkemece, dava konusunun yazılmamasına veya yazılmakla beraber değer gösterilmemesine bağlı olarak dava dilekçesinin işleme alınmaması mümkündür.

Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzun 118. maddesi gereği “dava, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılır” hükmü yanında, Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 197. maddesinde belirtildiği üzere, kural olarak dava dilekçesi UYAP sisteminde kaydedildiği tarihte dava açılmış sayılır¹²² hükmü de bulunmaktadır.

Ayrıca elektronik ortamda dava açılmadığı hallerde, fiziki ortamda işlemler yapılarak dava açılır. Böyle bir durumda görevliler tarafından elektronik ortamda işlemlerin yapılmadığı ve işlemlerin fiziki ortamda yapıldığına ilişkin tutanak düzenlenir. Dava dilekçesi, dava konusu veya dava konusunun değeri belirtilmeden ve harç da yatırılmadan ya da bunların belirtilmesine rağmen harç yatırılmadan tutanak düzenlenerek kabul edilmiş ise, dava, tutanağın düzenlendiği tarihte açılmış sayılır. Dolayısıyla tutanak düzenlendikten sonra söz konusu eksiklikler nedeniyle artık HK m. 16, III’de yer alan, dava dilekçesinin işleme konulmaması hükmü uygulanamaz.

Benzer şekilde HMK m. 119 gereği dava dilekçesindeki eksikliklerin giderilmesi kapsamında, dava konusunun yazılması için süre verilemez. Ancak dava konusu, talep sonucundan anlaşılıyorsa, buna dayanarak harcın tamamlanması yoluna gidilir. Diğer yandan talep sonucu açık değilse, HMK m. 31

¹²⁰ Bk. Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Usul*, 177.

¹²¹ Bk. RG, 19.03.1984, S. 18346. Öğretide, UYAP ortamında davaların açılmadığı ve fiziksel ortamda işlem yapıldığı hallerde belirtilen içtihadı birleştirme kararının tekrar uygulanabileceği yönünde bk. Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, 247-248; Pekcanitez, Atalay ve Özekes, *Usul*, 177. Budak ve Karaaslan’a göre ise, HMK m. 118 ve Yönetmelik m. 197 hükümleri karşısında söz konusu İBK konusuz kalmıştır (bk. Budak ve Karaaslan, *Usul*, 201).

¹²² Söz konusu İBK’nın artık uygulama alanı kalmadığını söyleyebiliriz (aynı görüşte bk. Koçyiğit, “Dilekçeler,” 59).

kapsamında davacıya açıklama yaptırılarak talep sonucu ortaya çıkartılabilir. Yahut talep sonucu belirtilmemiş ise HMK m. 119/2 kapsamında bu eksiklik giderilebilir. Böylece dava konusu ve değeri ortaya konulmasına rağmen davacı harçları tamamlamadı ise HK m. 27, 28 ve 32’de belirtildiği üzere “müteakip işlemler yapılamaz” hükmünün uygulanması gerekir.

- (2) Dava konusu parasal değer ifade ettiği halde, dava konusunun değeri dava dilekçesinde tayin edilmemiş yani parasal değeri gösterilmemiş olabilir. Ancak dava konusunun değeri, talep sonucundan anlaşılıyorsa, harçların tamamlanması yoluna gidilir. Şayet dava konusunun değeri, talep sonucundan anlaşılıyor ve buna bağlı olarak harçların yatırılmamış veya eksik yatırılmış olması durumunda da, yukarıdaki gibi işlem yapılır. Yani bu durumda HK m. 16 gereği davacıdan dava konusunun değerini belirtmesi istenerek, belirtilen sürede bu işlem yapılmazsa “dava dilekçesi muameleye konulamaz” hükmü uygulanamaz. Bu halde HK m 27, 28 ve 32. maddelerde belirtildiği üzere “müteakip işlemler yapılamaz” hükmünün uygulanması gerekir¹²³.
- (3) Dava dilekçesinde dava konusu olan hususun veya şeyin parasal değerinin başlangıçta gösterilen değerinden fazla olduğunun, yargılamanın sonraki bir aşamasında anlaşılması halinde, HK m. 30 hükümlerince işlem yapılır. Örneğin bu durum bir duruşma sırasında veya vasıtasıyla anlaşılmış ise, sadece o duruşmada öngörülen işlemler tamamlanır. Duruşma sonundan itibaren davaya devam olunmaz; yani müteakip işlemler yapılmaz.
- (4) Dava konusunun değeri belirtilmiş, belirtilen değere göre harcın, hiç yatırılmamış¹²⁴ ya da eksik veya yanlış tahsil edilmiş olması hallerinde, HK m. 30 hükümlerince harcın tamamlanması yoluna gidilmelidir. Yine burada da durum, bir duruşma sırasında veya vasıtasıyla anlaşılmış ise, sadece o duruşmada öngörülen işlemler tamamlanır. Duruşma sonundan itibaren davaya devam olunmaz; yani müteakip işlemler yapılmaz.

¹²³ Harçların alınması hususu kamu düzenine ilişkin olarak kabul edildiği için, hakimın harcın ödenmiş olup olmadığını resen dikkate alması gerekir. Davanın başında ödenmesi gereken “peşin” harç ödenmedikçe davaya devam olunamayacağı yönünde bk. Öztürk, *Gecikme Zammı*, 579.

¹²⁴ “Mahkemece dava dilekçesinin esas defterine kaydından sonra yapılan 01.06.2010 tarihli tensip zaptının 2 numaralı ara kararı ile davacıya eksik harcı ve başvuru harcını tamamlaması için duruşma gününe kadar süre verilmiş, ancak bu tensip zaptı gereği için davacıya tebliğ edilmediği gibi, yargılamanın devamı sırasında tensibin 2 numaralı ara kararından bir daha söz edilmemiş, bu ara kararının gereği davacı vekili ya da Mahkemece yerine getirilmemiştir. Mahkemece ıslah harcı yatırılmış ise de, asıl davada dava başvuru ve peşin harç yatırılmadan davaya devam edilerek karar verilmiş, hüküm fıkrasında hesaplanan karar harcının davalıdan tahsiline karar verilmiştir. Mahkemece, davada başvuru ve peşin harç yatırılmadan davaya devam edilmesi yukarıda açıklanan yasal düzenlemelere aykırıdır. Mahkemece yapılması gereken iş, davacıya 492 sayılı Harçlar Yasası’nın 30. maddesine uygun süre verip, sonucuna göre karar vermektir. Mahkemece harca tabi olup, başvuru ve nispi harcı yatırılmayan ve yargılama süresince tamamlanılmayan davanın görülemeyeceği düşünülmeden yargılamaya devam edilerek karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir...” şeklindeki karar için bk. Y9.HD, 13.12.2017, E. 2017/7553, K. 2017/21151, erişim tarihi Mart 16, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

- (5) Dava dilekçesinde dava konusu ve dava konusunun değeri yazılmamış, fakat davacı maktu karar ve ilam harcı yatırarak dava dilekçesini vermiş ve dava açılmış olabilir. Bu halde dava dilekçesindeki eksikliklerin giderilmesi kapsamında dava konusunun ve değerinin yazılması için HMK m. 119 hükümlerince işlem yapılamaz. Ancak dava konusu ve değeri talep konusundan anlaşılabiliriyorsa sorun oluşturmaz. Bu halde eksik harç yatırılmış ise HK hükümlerince müteakip işlemler yapılmaz ve harcın tamamlatılması yoluna gidilir.

Dava konusu, talep sonucu açıklattırılarak veya talep sonucu tamamlatılarak belirlenmiş ise, değeri mahkemece resen tespit edilebileceği gibi, taraf kendisi de eksik harçların ödenmesini sağlamak üzere dava konusunun değerini beyan edebilir. Ancak mahkeme, bu halde de, dava konusunun özellikle bir mal ve/veya hak olduğu durumlarda davacının beyanı ile bağlı değildir, resen tespit de yapabilir. Daha sonra gösterilen veya tespit ettirilen değere göre hesaplanan nispi karar ve ilam harcı, tahsil edilen maktu karar ve ilam harcından yüksek ise HK m. 30 gereği harcın tamamlatılması yoluna gidilir¹²⁵. Ancak böyle bir durumun tespiti ile beraber HK m. 27, 28 ve 30 hükümleri babında HK m. 30 ve 32'ye göre müteakip işlemler yapılmaz.

5. Dava Açıldıktan Sonra Başvuru Harcının Ödenmemiş veya Eksik Ödenmiş Olduğunun Tespiti

Dava açılırken ödenmesi gereken temel harçlar, başvuru harcı ile karar ve ilam harcıdır. Başvuru harcı maktu nitelikte bir harç olup, Harçlar Kanununda, maktu harçların ödeme zamanı düzenlenmiştir. Kanunun 27. maddesine göre, (1) Sayılı Tarifede yazılı maktu harçlar, ilgili bulunduğu işlemin yapılmasından önce peşin olarak ödenir. Mahiyetleri icabı işin sonunda hesap edilip alınması gerekenler, harç alacağının doğması tarihinden itibaren 15 gün içinde ödenir.

Dolayısıyla, HK Eki (1) Sayılı Tarifenin A/(I) (ilk derece mahkemesi olarak yargı mercilerinde açılan dava ve taleplere ilişkin) ve A/(IV) (Temyiz, istinaf ve itirazlar için yapılacak başvurulara ilişkin) bölümlerindeki başvuru harçları HK m. 27 gereği kural olarak ilgili bulunduğu işlemin yapılmasından önce peşin olarak ödenir. İlgili bulunan işlem dava açılması veya yargı mercilerinden talepte bulunulmasıdır.

Yapılan açıklamalar karşısında, fiziksel ortamda açılan davalarda, dava dilekçesinin verilmesi esnasında başvuru harcının ön büroda, tevzi bürosunda veya bu işle görevlendirilen memur tarafından yatırılması sağlanır. UYAP üzerinden

¹²⁵ "... davacı, dava açarken nispi peşin harç yatırmayıp sadece maktu harç yatırdığından ve buna göre Harçlar Kanunu'nun 32. maddesi gereğince herhangi bir işlem yapılamayacağından, mahkemece harç eksikliğinin tamamlatılması ve daha sonra işin esasının incelenmesi gerekmektedir..." şeklindeki karar için bk. YHGK, 01.12.2020, E. 2015/9-1760, K. 2020/969, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 208, S. 12 (2023): 140-141.

açılan davalarda da zaten dava dilekçesi oluşturulurken başvuru harcı yatırılmaktadır. UYAP üzerinden açılan davalarda başvuru harcı yatırılmaksızın davanın açılması mümkün değildir. Ancak sistemsal hata olmayacağı olasılığını bir tarafa bırakarak, sistemsal hata olduğu ya da fiziksel ortamda açılan davalarda gözden kaçtığı, dolayısıyla başvuru harcının yanlış yahut eksik yatırılmış veya hiç yatırılmamış olduğunu farz edelim. Dava dilekçesi mahkemeye ulaştığında, mahkemece dilekçe davalıya tebligata çıkarılmadan önce tensip tutanağı düzenlenir. Tensip tutanağının düzenlenebilmesi için dilekçe hâkim tarafından incelenir. Bu inceleme harçları da kapsayacak olup, resen denetim yapılır.

Harçlar Kanununun 30. maddesinin lafzı esas alındığında, dosyanın işlem-den kaldırılmasına karar verilebilmesinin sebebi olarak eksik ödenmiş karar ve ilam harcı gösterilmiştir (HK m. 30, c. 1). Buna karşılık başvuru harcının yatırılmaması halinde, dosyanın işlem-den kaldırılıp kaldırılmayacağı konusunda bir düzenleme olmadığı ileri sürülmüştür. Kanunda yer almamasına rağmen, uygulamada başvuru harcı bir gider olarak kabul edilirken, daha sonra HMK m. 323'te yapılan değişiklikle başvuru harcı da gider olarak sayılmıştır¹²⁶.

Harçlarının alınması kamu düzenine ilişkin olduğunda, mahkeme, harçların tam olarak ödenip ödenmediğini resen araştırmak ve takip etmek zorundadır. Dolayısıyla, harçların türüne bakılmaksızın dava ve diğer işlerde yatırılması gereken herhangi bir harcın ortaya çıkması durumunda, ilgili harçların eksik veya hiç yatırılmamış olması hâlinde mahkemenin hareketsiz kalması düşünülemez¹²⁷.

Dava açıldıktan sonra dilekçelerin teatisi, ön inceleme veya tahkikat aşamasında başvuru harcının yatırılmadığı veya eksik yatırıldığı anlaşılırsa, HK m. 27'de de belirtildiği gibi, maktu nitelikte olan başvuru harcının ilgili bulunduğu işlemin yapılmasından (dava açılmadan) önce ödenmesi gerekir. Böyle bir durumda harcın ödenmesi veya tamamlanması gerekir. Aksi takdirde harç ödenceye kadar hem HK m. 27, III hem de HK m. 32 gereği müteakip işlemler yapılmaz.

Yargıtay¹²⁸ da başvuru harcının ödenmemiş olduğu hallerde, harcın tamamlanması yoluna gidileceğini, verilen süreye rağmen başvuru harcının yatırılmaması durumunda “davanın açılmamış sayılmasına, davanın müracaata bırakılması-

¹²⁶ Rüzgaresen, *Dosyanın İşlem-den Kaldırılması*, 261.

¹²⁷ Rüzgaresen, *Dosyanın İşlem-den Kaldırılması*, 262; Akyol Aslan, “Harçlar,” 40.

¹²⁸ Y10. HD, 18.06.1974, E. 1974/3664, K. 1974/4478; Y15.HD, 19.11.1981, E. 1981/1594, K. 1981/2303; YHGK, 12.05.1982, E. 1982/9-1180, K. 1982/494, (Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 445). “...dava açılırken başvurma harcı ile peşin maktu harcın yatırılmadığı, mahkemece bu harçların daha sonra ikmal edilmesine ilişkin bir ara kararı verilmediği halde davacının harçtan muaf olduğu gerekçesi ile alınmayan harcın da davacı vakfa iadesine karar verildiği anlaşılmaktadır. Davacı ... açılan davada, yargı harçlarını ödeme yükümlülüğü altında bulunduğu göre, başvurma harcı ile maktu peşin harç ödenmedikçe, eldeki davaya devam etme imkanı bulunmamaktadır...” yönündeki karar için bk. Y8.HD, 15.10.2018, E. 2017/9010, K. 2018/17287, erişim tarihi Mart 17, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

na” karar verileceğini belirtmekle beraber bazen ilk derece mahkemesi kararının bu yönüyle bozulmasına bazen de geri çevrilmesine karar vermiştir¹²⁹.

Kanaatimizce başvuru harcı ödenmeden veya eksik ödenerek dava açılmış ise Harçlar Kanunu (m. 27, 32, 127) gereği müteakip işlemler yapılmaz¹³⁰ ve harcın tamamlanması yoluna gidilir¹³¹.

C. DAVALARDA HARÇLAR KANUNU UYARINCA MÜTEAKİP İŞLEMLERİN YAPILMAMASI VE HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU UYARINCA DOSYANIN İŞLEMDEN KALDIRILMASI

1. Dava Açıldıktan Sonra Harçların Yatırılmamış veya Eksik Yatırılmış Olduğunun Tespiti

Yukarıda ayrıntılı olarak belirttiğimiz üzere:

- (1) Dava dilekçesinde dava konusu veya dava konusunun değeri yazılmamış ve buna bağlı olarak karar ve ilam harcı yatırılmamış veya eksik ya da yanlış yatırılmış olabilir.
- (2) Dava dilekçesinde dava konusu olan hususun veya şeyin parasal değerinin başlangıçta gösterilen değerinden fazla olduğu yargılama sırasında anlaşılmış olabilir.
- (3) Dava dilekçesinde, dava konusunun değeri belirtilmiş, ancak harç alınmadan dava açılmış ya da belirtilen değere göre harç eksik veya yanlış tahsil edilmiş olabilir.

¹²⁹ Bk. Mahmut Coşkun, *Hukuk Yargılamasında İstinaf ve Temyiz* (Ankara: Seçkin, 2024), 86 vd. ile 287 vd. “... Harca tabi bir davanın harçsız açılması ya da talebin harç yatırılmadan artırılması hallerinde uygulanacak olan usul 492 sayılı Harçlar Yasası’nın 27, 28 ve 30. maddelerinde belirtilmiştir.

492 sayılı Harçlar Yasası’nın 27/1. maddesi, maktu harcın, işlem yapılmadan önce ödeneceği, 27/2. maddesi “Harç peşin veya süresinde ödenmemiş ise, müteakip muamelelere ancak harç ödendikten sonra devam olunacağı...” yönündeki karar için bk. Y9.HD, 13.01.2014, E. 2011/51897, K. 2014/67, erişim tarihi Mart 15, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

¹³⁰ Y3.HD, 16.06.2022, E. 2022/1582, K. 2022/5882, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>: “...davanın açılması sırasında veya dava sırasında, Harçlar Kanunu’na bağlı (1) Sayılı tarifiede yazılı olan başvuru harcı yatırılmadan ihtiyati tedbir talep edilmesi halinde, ihtiyati tedbir talep edene başvuru harcını tamamlaması için usulünce ihtarat yapılarak süre verilmesi, bu sürede harç tamamlanırsa ihtiyati tedbir talebinin esasının incelenmesi gerektiğine, başvuru harcı yatırılmayan ihtiyati tedbir talebinin usulden reddine dair Konya BAM, 6. HD, kararının usul ve kanuna uygun bulunmadığına...”.

¹³¹ Aynı görüşte bk. Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 445. “...davanın açılması sırasında veya dava sırasında, Harçlar Kanunu’na bağlı (1) Sayılı tarifiede yazılı olan başvuru harcı yatırılmadan ihtiyati tedbir talep edilmesi halinde, ihtiyati tedbir talep edene başvuru harcını tamamlaması için usulünce ihtarat yapılarak süre verilmesi, bu sürede harç tamamlanırsa ihtiyati tedbir talebinin esasının incelenmesi gerektiğine, başvuru harcı yatırılmayan ihtiyati tedbir talebinin usulden reddine dair Konya Bölge Adliye Mahkemesi 6. Hukuk Dairesi kararının usul ve kanuna uygun bulunmadığına...” yönelik karar için bk. Y3.HD, 16.06.2022, E. 2022/1582, K. 2022/5882, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

- (4) Dava dilekçesinde dava konusu yazılmamış fakat nispi harca tabi bir davada davacı maktu karar ve ilam harcı yatırarak dava dilekçesini vermiş olabilir.

Bu tespitler sonrasında mahkeme, özellikle dava konusunun ve/veya değerinin açıkça belli olmaması hallerinde, önce ödenecek harcın belirlenmesi amacıyla gerekli işlemleri yapar (HMK m. 31 ve 119). Diğer yandan açıkça türü ve tutarı belli olmakla beraber harçlar hiç yatırılmamış veya eksik ya da yanlış yatırılmış olabilir. Her iki halde de davada müteakip işlemlere devam edilmez.

Ayrıca bir hususu da değinmekte yarar vardır. Davada başlangıçta maktu karar ve ilam harcı alınmakla beraber, hüküm verilmeden önce, esasen dava konusunun nispi karar ve ilam harcına tabi olduğu ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda HK m. 30'a göre işlem yapılarak davacının yatırması gereken bakiye harç borcu ortaya çıkarsa, tamamlatılması yoluna gidilir. Bu durum karar anında fark edilmiş ise, davanın bu safhasında yani nihai karar içinde harcın tamamlatılması yönünde karar verilmemelidir¹³². Böyle bir durumda, kararda hükmolunan değer üzerinden nispi karar ve ilam harcı hesaplanarak peşin ödenen maktu harç mahsup edilmeli ve fark varsa HMK (m. 326 vd.) hükümlerince yargılama giderlerinden sorumlu olan tarafa yükletilmelidir¹³³. Zira usul ekonomisi ilkesi gereği davanın bu aşamasında artık tahkikat bitmiş ve yargılama gideri olan harçlardan sorumlu olacak taraf da belirlenmiştir. Bu belirleme, yani yargılama gideri olan harçları kimin ödeyeceğinin tespiti, aynı zamanda harcın tamamlatılması aşamasının geçilerek doğrudan sorumlusunca ödenmesine karar verilmesi işlemi olarak kabul edilmelidir.

2. Harçların Yatırılmadığının veya Eksikliğinin Tespiti Halinde Müteakip İşlemlerin Yapılmaması ve Harcın Tamamlattırılması Usulü

a. Davada Müteakip İşlemlerin Yapılmaması Kavramının Açıklanması

Harçlar Kanununun 16, 27, 28, 30 ve 32. maddelerinin (ve hatta 127. maddesi) hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, yukarıdaki bölümde¹³⁴ de belirtildiği üzere, harçlar yatırılmamış veya eksik yatırılmış fakat henüz dava açılmamış yani, dava dilekçesi kaydedilmemiş ise, davacının dava dilekçesi kabul edilmez;

¹³² Yargıtay'ın, harçların tamamlanmasının nihai karar içinde istenemeyeceği, böyle bir kararın HK m. 30 kapsamında eksikliğin tamamlanmış olması sonucunu doğurmayacağı yönündeki kararı için bk. Y8.HD, 02.05.2016, E. 2016/922, K. 2016/809, (Yılmaz, *Şerh C. II*, 2785).

¹³³ "...somut olayda, dava 75.000-TL değer gösterilerek açılmış olup, dava konusu taşınmazın dava tarihindeki değeri keşfen 151.406,80-TL olarak tespit edilmiştir. Bu durumda bilirkişi raporu ile tespit edilen değer üzerinden harca hükmedilmesi gerekirken, eksik harçla karar verilmiş olması doğru değil ise de, anılan husus yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden, hükmün 4. bendi hükümden çıkarılarak yerine 'alınması gereken 10.342,54-TL harçtan peşin alınan 1.113,75 TL harcın mahsubu ile, bakiye 9228,79-TL harcın davalılardan tahsili ile hazineye irat kaydına' cümlesinin yazılmasına, hükmün bu şekliye düzelterek onanmasına..." yönelik karar için bk. Y1.HD, 03.03.2020, E. 2017/4431, K. 220/1489, (Kaya, *Yargılama Giderleri*, 188).

¹³⁴ Bk. Bölüm II, A.

işleme alınmaz. Çünkü harç yatırılmadan verilen dava dilekçesi işleme konulmaz. Burada dava dilekçesinin işleme konulmamasından amaç, davanın açılmış sayılması, davanın usulden veya esastan reddi demek değildir. Zira bu ihtimalde henüz açılmış bir dava yoktur. Burada davacının “dava açma veya dava dilekçesinin işleme konulma talebinin reddi” söz konusudur¹³⁵.

Ancak dava açıldıktan sonra, harçların yatırılmadığının veya eksik yatırıldığının tespiti sonucunda, karar ve ilam harcına yönelik Harçlar Kanunu m. 27, 28 ve 30 yanında, bütün harçlara yönelik düzenleme içeren Harçlar Kanunu m. 7, 32¹³⁶ ve 127 gereği, ortaya konulacak uygulama “müteakip işlemlerin harçlar ödenmedikçe yapılmamasıdır”¹³⁷.

Kanun koyucu harçların ve gider avansının yatırılmasını aynı madde içinde düzenlemiştir (HMK m. 120). Söz konusu maddede gider avansının yatırılmaması olması hali, davanın usulden reddi sebebi olarak sayılmışken, harçların yatırılmaması hususunda bilinçli bir susma vardır. Eğer kanun koyucu bu halde de davanın usulden reddi sonucunu isteseydi, açıkça burada düzenleme yapıldı. Zira gider avansının niteliği ile harçların niteliği farklıdır. Gider avansı, davanın yürütülebilmesi ve devamı için zorunlu olduğundan yatırılmaması durumunda, davada, yargılama faaliyetleri ilerletilemeyecek, örneğin, tebligatlar yapılamayacaktır. Bu da davayı kesintiye uğratacak, onun devam etmesini önleyerek, davanın sürüncemede bırakılmasına neden olabilecektir. Ancak harçların yatırılmamasının davanın devamı üzerinde bir etkisi olmayıp, sadece devletin bu hizmetten yararlanmak isteyenlerden alacağı vergi benzeri bir geliri elde edememesi veya eksik elde etmesi nihayetinde davaya devam edilmesi halinde geç elde etmesi söz konusu olur.

Ayrıca belirtmekte yarar vardır ki, Hukuk Muhakemeleri Kanunu yanında, davanın açılması ve hak arama özgürlüğünün kullanılmasıyla ilgili hükümler içeren Harçlar Kanununun kurallarının kapsam ve içeriği belirlenirken ve yorumlanırken, davaların reddedilmesine veya usulü yönden sonlandırılmasına neden

¹³⁵ Aynı yönde bk. Rüzgaresen, *Dosyanın İşlemden Kaldırılması*, 257, 265.

¹³⁶ Diğer taraftan Anayasa Mahkemesince HK m. 32’de yer alan “Yargı işlemlerinden alınan harçlar ödenmedikçe müteakip işlemler yapılmaz” hükmünün Anayasanın 10, 11, 35 ve 36. maddelerine aykırılık iddiası üzerine verilen kararda da (bu hükmün anayasaya aykırı olmadığı) belirtildiği gibi, HK m. 32’de yer alan düzenlemenin, sadece nispi karar ve işlem harçları için değil, Kanunda yer alan ve yargı işlemlerinden alınacak tüm harçları kapsayan bir hüküm olduğu da belirtilmiştir. Kararın devamında aynen şu açıklamalar yer almıştır: “... Yasa koyucu bu kuralla yargı hizmetlerinin karşılığı olan ve kanunda yer alan harca tabi işlemlerin yapılmasını, o işleme ilişkin harcın tahsili koşuluna bağlamıştır. Aynı zamanda yasa koyucu ilgilisi tarafından ödenmeyen harcın karşı tarafca ödenmesi halinde işleme devam olunacağını ve ödenen harcın yargılama sonunda ayrıca bir talebe gerek kalmaksızın hükümde dikkate alınacağını da belirlemiştir...” (bk. AYM Kararı, E. 2009/27, K. 2010/9, 14.1.2010, RG, 17.03.2010, S. 27524).

¹³⁷ Y2.HD 06.06.2022, E. 2022/4510, K. 2022/5381, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>: “... dava açılırken başvurma harcı ile peşin maktu harcın yatırılmadığı, mahkemece bu harçların daha sonra ikmal edilmesine ilişkin bir ara kararı da verilmediği gibi, tahsile ilişkin bir bilgi ve belgenin olmadığı anlaşılmaktadır... karar usul ve yasaya uygun değildir...”.

olacak kararlar vermek değil, aksine uyuşmazlıkların esasına yönelik karar verilmesine imkân verecek uygulamalar yapılmalıdır. İlaveten yine yargılamanın etkinliğini azaltmaya değil, arttıracak uygulamalar ortaya konulmalıdır. Çünkü mahkemelerin temel varlık nedeni ve yargılamanın süjesi olan hâkimin esas amacı, uyuşmazlıklarda esasa ilişkin karar vermek; uyuşmazlıkları esasa ilişkin olarak çözüme kavuşturmak olmalıdır.

Kaldı ki Harçlar Kanununda da düzenleme olması ve davada harçların ödenmemesi veya eksik ödenmesi karşısında “müteakip işlemlerin yapılmayacağını” belirtilmesi, davanın sonlandırılmasına yönelik bir amaç taşımamaktadır. Dolayısıyla davanın açılmamış sayılması, davanın reddi veya davanın usulden reddi gibi bir sonuç öngörülmemiş ve istenmemiştir. Kanun koyucu burada davanın derdest kalmaya devam edeceğini işaret etmektedir. Dava askıdadır. Davanın askıda kaldığı temel hallerden biri dava dosyasının işlemde kaldırılmasıdır. Harçlar Kanunu gereği “müteakip işlemlerin yapılamaması” demek, dava dosyasının beklemeye, yani askıya alınması demektir. Dava dosyasının askıya alınmasının Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzdaki karşılığı “dava dosyasının işlemde kaldırılmasıdır” (HMK m. 150). Zira HK m. 30’da da benzer olarak, nispi karar ve ilam harcının eksik yatırılmış olması halinde, verilen süre içerisinde eksikliğin tamamlanmaması halinde HMK’nın “dava dosyasının işlemde kaldırılmasını” düzenleyen HMK m. 150’ye (eski HUMK m. 409’a) yollama yapılmaktadır. Ayrıca HK m. 7 “Muameleden kaldırılan dosya, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda belirtilen süre içinde yenilenmediği takdirde, davanın görülebilmesi yeniden harç verilmesine bağlıdır.” hükmünü içermektedir.

Ancak Harçlar Kanunu gereği “müteakip işlemlerin yapılamayacağı” hükmünün hemen akabinde, doğrudan dosyanın işlemde kaldırılması kararı verilmez¹³⁸. Önce harcın yatırılması veya tamamlanması için ilgili tarafa süre verilmesi gerekir¹³⁹.

b. Dosyanın İşlemde Kaldırılması Kararından Önce Harçların Ödenmesi İçin Süre Verilmesi

a.1. Verilecek Sürenin Belirlenmesi ve Sürenin Niteliği

Öğretide Pamukçu¹⁴⁰ ve Aldemir¹⁴¹ verilecek sürenin HK m. 30’da belirtilen “takip eden duruşma gününe kadar” olacağını, takip eden duruşma gününe kadar

¹³⁸ Y14.HD, 19.04.2017, E. 2015/3191, K. 2017/3229, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

¹³⁹ Y11.HD, 14.06.2021, E. 2020/4124, K. 2021/5059, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>: “... harç yatırılmaması nedeniyle davanın reddine karar verildiği, 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun 30. ve 32. maddeleri uyarınca harç yatırılmadan müteakip işlemler yapılamayacağından eksik harcın tamamlanması için davacıya verilen kesin süreden sonra dosyanın işlemde kaldırılarak süresinde harç ikmali yapılmaması halinde davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi gerekir...”.

¹⁴⁰ Bk. Pamukçu, *Dosyanın İşlemde Kaldırılması*, 206.

¹⁴¹ Aldemir, *Giderler*, 480.

olan süreden daha az bir süreyle sınırlandırma yapmanın yasal olanağı bulunmadığını, bu nedenle bir sonraki celse tarihine kadar eksik harcın tamamlanması için kesin süre verilmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Öztürk'e göre¹⁴², HMK ve HK'da, İYUK m. 6'daki gibi (süre belirtilen) bir düzenleme olmadığından, HK m. 30 tek başına işlemde kaldırma kararından önce süre verilmesine mesnet teşkil etmez. Buradaki (HK m. 30'daki) hükümden, harcın ödenmediğinin tespiti halinde, hemen mi dosyanın işlemde kaldırılması kararı verileceği ya da bir bildirim yapılarak verilecek süre sonunda mı verileceği çıkarımı yapılamaz. Ancak, yazar, HK m. 30'un, HMK m. 150'ye (HUMK m. 409'a) yaptığı atıf nedeniyle, belirtilen sürede harcın ödenmemesi durumunda önce dosyanın işlemde kaldırılması kararı ve bu karardan sonra davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi gerektiğini söylemenin daha isabetli olacağını ifade etmiştir¹⁴³. Öte yandan Öztürk'e¹⁴⁴ göre, harçların yatırılmadığının tespit edilmesi durumunda hemen davanın açılmamış sayılmasına karar verilmemesi gerekir. Zira dosya işlemde kaldırılmayacak olsaydı HK m. 30'da dosyanın işleme konulmasından bahsedilemezdi. Dolayısıyla dosyanın işlemde kaldırılması kararı verilmesi, usul ekonomisine ve menfaatler dengesine daha uygun olur.

Fakat Öztürk¹⁴⁵, HK'nın 16 ve 30. maddelerinin nispi karar ve ilam harcına ilişkin olduğunu, bu nedenle maktu karar ve ilam harcının ödenmemiş olması durumunda uygulanamayacağını belirtmektedir. Ayrıca HK m. 16 ve 30'un eksik ödenmiş harçlara ilişkin olduğunu ve harcın hiç ödenmemiş, yanlış ödenmiş veya yanlış hesaplanmış olması durumlarını kapsamadığını oldukça zor olduğunu; hatta bu durumları kapsamayacağını da ifade etmektedir.

Yargıtay 1. HD bir kararında¹⁴⁶ verilecek kesin sürenin sonraki duruşma gününe kadar olan süreden daha az bir süreyle sınırlandırılmayacağını yani verilecek sürenin HK m. 30 gereği gelecek celseye kadar olması gerektiğini belirtmiştir¹⁴⁷.

Yargıtay'ın tespit edebildiğimiz son kararlarında¹⁴⁸ ise dosyanın işlemde kaldırılabilmesi için eksik harçları yatırması amacıyla davacıya makul bir sürenin verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

¹⁴² Öztürk, *Gecikme Zammı*, 584.

¹⁴³ Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 446-447. "Harçlar Kanununun 30. maddesi uyarınca harcın ikmal için öncelikle davacılar mehli verilmek, Harçlar Kanunun 32. ve Yönetmeliğin 54. maddesine göre harç ikmal cihetine gidilerek neticesine göre bir karar verilmesi gerekir..." yönündeki karar için bk. Y11.HD, 28.04.2016, E. 2015/9500, K. 2015/4813, erişim tarihi Mart 17, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

¹⁴⁴ Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 447.

¹⁴⁵ Öztürk, *Gecikme Zammı*, 585; Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 447.

¹⁴⁶ Y1.HD, 14.04.2015, E. 2015/4433, K. 2015/5476, (Aldemir, *Giderler*, 485).

¹⁴⁷ Y1.HD, 12.09.2018, E. 2015/15008, K. 2018/12193, (Aldemir, *Giderler*, 498).

¹⁴⁸ YHGK 10.12.2014, E. 2013/1231, K. 2014/1013; Y6.HD, 29.05.2014, E. 2013/15453, K. 2014/7086; Y14.HD, 19.04.2017, E. 2015/3191, K. 2017/3229; Y14.HD, 21.11.2018, E. 2018/1920, K. 2018/8058; Y1.HD, 07.04.2021, E. 2021/248, K. 2021/2089; Y4.HD, 29.09.2021, E. 2021/18247, K. 2021/5776, erişim tarihi Mart 14, 2024, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

Burada yapılması gereken ilk tespit şudur: Harcın ödenmemiş olması durumunda süre verilip verilemeyeceği ya da ne kadar süre verileceği hususu kanunda açık olarak düzenlenmemiştir. Bu itibarla harç ödenmesi için eğer bir süre verilecek ise bu süreyi hâkim tespit etmelidir. Nitekim Yargıtay'ın bu yönde kararları¹⁴⁹ da vardır. Söz konusu kararlarda dilekçenin harç alınmadan kaydının yapılmış olması halinde davacıya “tanınacak makul süre içinde” gerekli harcın yatırılması sağlanarak yargılamaya bundan sonra devam olunması icap edeceği belirtilmiştir. Benzer şekilde 16. HD de, harcı ödenmeyen dava dilekçesi kabul edilmiş ve mahkemece tensip suretiyle mahkeme esas defterine kaydedilmişse ödenmesi gereken harçlar dökümlü olarak belirtilip uygun bir süre içinde ödenmesi için davacıya tebligat yapılması gerekeceği yönünde karar vermiştir¹⁵⁰.

Kanaatimizce öğretide genel olarak belirtilen ve verilecek sürenin HK m. 30 gereği “sonraki duruşma gününe kadar olması gerektiği şeklindeki görüş”, HK m. 30'un lafzına sıkı sıkıya bağlı kalınarak varılmış bir sonuçtur. Zira süre tespitinde HK m. 30'un lafzına sıkı sıkıya bağlı kalınması, usul ekonomisine, taraf menfaatlerine ve HMK'daki genel süre düzenlemelerine ilişkin sistematığe aykırı olur. Bu itibarla:

- (1) “Harcın yatırılması veya tamamlanması amacıyla sonraki duruşma gününe kadar, bu nitelikte bir sürenin verilebilmesi için”, hâkim o davada yeniden duruşma günü belirleyecek ve belirleyeceği duruşma gününe kadar da harçların yatırılmasını veya tamamlanmasını isteyecektir. Mahkemenin, bir sonraki duruşma gününü belirleyerek, harcın o tarihe kadar yatırılmaması veya tamamlanmaması halinde dosyanın işlemde kaldırıılmasına karar vermesi en başta usul ekonomisi ilkesine aykırılık oluşturur. Diğer yandan, harcın yatırılmadığının veya eksik yatırıldığının tespiti halinde müteakip işlemler yapılamayacağından (HK m. 27, 28, 32 ve 127), “yeni bir duruşma günü belirlenmesi” hem müteakip bir işlem olduğundan, böyle bir kararın verilememesi gerektiği gibi, hem de günümüzde 3-4 ay sonrasına duruşma gününün verildiği gerçeği karşısında, davanın 3-4 ay süreyle askıda (beklemede) bırakılması HMK'nın sistematığıne, amacına da uygun olmadığı gibi davaların makul sürelerde tamamlanmasına da engel teşkil eder.
- (2) Kaldı ki hâkimin HK m. 30 gereği, müteakip işlemlerin yapılmasının yasak olduğu bir durumda, sonraki duruşma gününe kadar bir süre verebileceği kabul edilse bile, HK m. 30, hâkimin vereceği sürenin azami miktarını belirten bir düzenleme olduğu şeklinde yorumlanmalıdır. Bu nedenle, hâkim tarafından belirlenecek, fakat azami süresi Kanunda belirtilen bir süre söz konusudur. Zira hâkim HK m. 30 gereği “en geç sonraki duruşma gününe

¹⁴⁹ Y7.HD, E. 1990/5272, K. 1990/7629, 19.06.1990; Y16.HD, 14.03.1991, E. 1991/11505, K. 1991/3851, (Öztürk, *Mahkeme Harçları*, 446).

¹⁵⁰ Y16.HD, 14.03.1991, E. 1991/11505, K. 1991/3851, (Öztürk, *Gecikme Zammı*, 583, dn. 28).

kadar süre” verebileceği gibi, daha kısa bir süre de verebilir. Ancak hâkimin kendisinin belirleyeceği sürenin, azami süre olan sonraki duruşmayı aşmaması ve makul olması gerekir.

- (3) Davalarda eksik harç yatırılması ile harcın hiç yatırılmaması aynı hükümlere tabi olmalıdır. Zira bu iki halde de harç tam olarak yatırılmamıştır. Az bir tutarda harç yatırılmış olması, hiç yatırılmamış olmasına göre farklı yaptırıma tabi tutulacağı anlamına gelmemelidir. Zira harç eksik yatırılmış veya hiç yatırılmamış olsa da, başvuru yolu harcin tamamlanmasıdır. Nihai olarak Harçlar Kanunu anlamında, harcın eksik yatırılması ile harcın hiç yatırılmaması aynı yaptırıma tabi olup, o da “müteakip işlemlerin yapılamamasıdır”. Hal böyle iken harcın eksik yatırılmasına ayrı hukuki sonuç, harcın hiç yatırılmasına ayrı bir hukuki sonuç bağlanmamalıdır.

Dolayısıyla hâkim, HK m. 30’da belirtilen süreden daha kısa bir süre belirleyebilir. Bu süre HMK sistematigine ve HMK’nın genel düzenlemelerine uygun olarak ve tarafların menfaat dengesi de gözetilerek, HMK m. 120 hükmünde olduğu gibi, iki hafta olmalı ve ayrıca kesin olmalıdır.

Uygulamada Yargıtay ve diğer mahkeme kararlarında tespit edebildiğimiz kadarıyla, iki haftalık kesin süre verilmesi benimsenmiş ve yerleşmiştir.

- (4) Ayrıca harcın yatırılması veya tamamlanması için verilen kesin süre içinde bir kısım harç yatırılabilir, eksikliğin giderilmesi için ek süre veya yeniden süre verilemez. Verilen kesin süre içinde harç tam olarak yatırılmamışsa, harcın yatırıldığından veya tamamlandığından bahsedilemeyeceğinden “harç yatırılmamış veya tamamlanmamış” olarak kabul edilerek dosya işleminden kaldırılır.

a.2. Dosyanın İşlemten Kaldırılabilmesi İçin Verilen Kesin Süre İçinde Harçların Taraflarca Yatırılmaması

Harçların yatırılması veya eksikliğinin tamamlanması için verilen sürede, davacı bu işlemleri yaparak dava dosyasının işlemten kaldırılmasını önleyebilir.

Ancak, eksik harcın tamamlanması işlemini davacı yanında davalı da yapabilir. Hatta davalı da (HMK m. 150 hükümlerine uygun olarak) eksik harcı tamamlayıp yenileme talebinde bulunabilir. Eğer davalı bu yönde talepte bulunmuşsa bu defa davalı için de kesin süre verilip harcı tamamlaması sağlanabilir. Örneğin davacının düzenlenen duruşmada hazır bulunmadığı halde, davalı davaya devam edeceğini belirtmiş ise, davacı harçları yatırmadığından davada müteakip işlemler yapılamayacağından, davalının davayı devam edeceğini beyan etmesi karşısında mahkeme davalı tarafa¹⁵¹, harçların tamamlanması veya yatırılması için süre vermemelidir. Ancak davacı da verilen bu süre içinde harçları yatırarak dosyanın işlemten kaldırılması kararı verilmesini önleyebilir. Diğer yandan davalı tarafa verilen süre içinde davalı taraf harcı yatırdığı takdirde davaya devam olunur.

¹⁵¹ Y16. HD, 29.09.2015, E. 2014/19807, K. 2015/10872, (Aldemir, *Giderler*, 484-485).

Zira davada taraflara, yatırılmayan veya eksik yatırılan harçları süresinde ikmal ederek dosyanın işleminden kaldırılmasına engel olabilme imkânı verilmiştir. Taraflardan sadece davacı değil davalı da HK m. 32, c. 2 anlamında eksik harcı tamamlayabilir¹⁵².

Diğer yandan davalarda, davacı veya davalı tarafta veya her ikisinde birden çok kişi bulunması halinde dava arkadaşlığı (HMK m. 57-60) ortaya çıkar. İşte harçların tamamlaması istenen tarafta birden çok kişi bulunması halinde ortaya çıkan dava arkadaşlığı kurumunun türü önemlidir. Mecburi dava arkadaşlığı bulunan tarafta harçları, mecburi dava arkadaşlarından yalnızca birisinin tamamlaması yeterlidir. Böyle hallerde hâkim harçların mecburi dava arkadaşlarının sayısına göre oransal bir belirleme veya dava konusu hak veya yükümlülükteki payları oranında tamamlamaları yönünde de karar veremez. Dava tek bir dava olduğu ve tek bir hüküm verileceği için mecburi dava arkadaşlarından bir kısmı, kısmi olarak harçları tamamlasa bile yine harçlar eksik olduğu için, davaya onlar yönüyle devam edilmez. Böyle hallerde son tutar ödenene kadar harç tamamlanmamış sayılır.

Ancak ihtiyari dava arkadaşlığında ise, ihtiyari dava arkadaşlarının davacı olmaları durumunda her biri ayrı yargılama gideri öder. Örneğin her biri ayrı başvuru harcı ile karar ve ilam harcı ödeyeceği gibi diğer masraflar da yine her bir dava için ayrıca hesaplanır. Dolayısıyla tek bir dava içinde birden çok dava karara bağlanacağından, her bir dava için yargılama giderlerinin neler olduğu ve kimin sorumlu olacağı genel hükümlere göre belirlenir. Yani kural olarak haksız çıkan taraf ya da aleyhine hüküm verilen taraf yargılama giderlerinden sorumlu olur.

İhtiyari dava arkadaşlarının açtıkları ve birlikte görülen davada harç ve giderleri yatırmayan ihtiyari dava arkadaşlarına bunları tamamlaması için süre verilir. Tamamlamayan veya harcı yatırmayan ihtiyari dava arkadaşlarının davası diğer davadan ayrılır. Harç yatırmayan veya eksikliği tamamlamayan dava arkadaşlarının tefrik edilen davaları için “dosyanın işleminden kaldırılması kararı” verilir¹⁵³.”

¹⁵² Davalı harçları bu şekilde ödemekle, davacının harcı tamamlama yükümlülüğünü üstüne almaz. Özellikle davalının davacının davasını geri almasına muvafakat etmek istemediğinde ve davanın devam etmesinde menfaati olduğunu düşündüğünde bu şekilde davranabilir (Rüzgaresen, *Dosyanın İşleminden Kaldırılması*, 262).

¹⁵³ “... dava kooperatif üyesi olan 34 davacı tarafından açılan genel kurul kararının iptali istemine ilişkindir. ... mahkeme kararında belirtildiği üzere davacılar arasında zorunlu dava arkadaşlığı bulunmamaktadır. Diğer bir anlatımla davacılar ayrı ayrı davalı kooperatif üyesi olup, aralarında ihtiyari dava arkadaşlığı bulunmaktadır. İhtiyari dava arkadaşlığı halinde ise, harç ve yargılama giderinin ayrı ayrı karara bağlanması gerekir. Somut olayda davacılarından yalnız biri yönünden harç yatırılmış olduğu, diğer davacılar yönünden Harçlar Kanununun 30 ve 33. Maddeleri uyarınca tamamlanması yoluna gidildiği ancak verilen 2 haftalık kesin süreye rağmen eksik harç ikmal edilmediğinden harç yatırmayan davacılar açısından dosyanın tefrik edilerek HMK m. 150 uyarınca davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi yerindedir...” yönündeki karar için bk. İstanbul BAM, 17. HD, 07.11.2019, E. 2019/2659, K. 2019/2015, erişim tarihi Haziran 22, 2022, <https://lib.kazanci.com.tr/>. Ayrıca bk. Y23.HD, 19.06.2013, E. 2013/3318, K. 2013/4207, erişim tarihi Haziran 22, 2022, <https://lib.kazanci.com.tr/>.

Harçların mahkeme tarafından verilen (2 haftalık) kesin süreye rağmen yatırılmaması halinde HMK m. 150 gereğince dava dosyasının işlemde kaldırılması kararı verilir.

SONUÇ

Harçlar Kanununun 16, 27, 28, 30 ve 32. maddelerinin (ve hatta 127. maddesi) hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, harçlar yatırılmamış veya eksik yatırılmış fakat henüz dava açılmamış, dava dilekçesi kaydedilmemiş ise, davacının dava dilekçesi kabul edilmez. Çünkü harç yatırılmadan verilen dava dilekçesi işleme konulmaz. Burada dava dilekçesinin işleme konulmamasından amaç, davanın açılmamış sayılması, davanın usulden veya esastan reddi demek değildir. Zira bu ihtimalde henüz açılmış bir dava yoktur. Burada davacının “dava açma veya dava dilekçesinin işleme konulma talebinin reddi” söz konusudur.

Ancak dava açıldıktan sonra, harçların yatırılmadığının veya eksik yatırıldığının tespiti halinde, Harçlar Kanununda, karar ve ilam harcına yönelik (HK m. 27, 28 ve 30) yanında, bütün harçlara yönelik düzenleme içeren “HK m. 32 (ve hatta HK m. 7 ve 127)” gereği, ortaya konulacak uygulama “müteakip işlemlerin harçlar ödenmedikçe yapılmamasıdır”. Diğer yandan davanın başlangıcında yatırılması gereken harçlar ile yargılama sürecinde yapılan işlemlere bağlı ortaya çıkan harçların ödenmemesi ya da eksik ödenmesi hallerinde mahkemeler tarafından nasıl işlem yapılacağı Kanunlarda açık olarak düzenlenmemiştir.

Bu anlamda Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzda (HMK m. 120, 324) harçların ve giderler için avansın yatırılmasının zorunlu olduğu belirtilmiş, giderler için avansın yatırılmaması halinde açıkça nasıl işlem yapılacağı ve hukuki sonuçları açıklanmıştır. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanununda harçların yatırılmaması veya eksik yatırılması halinde nasıl işlem yapılacağı hususunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Harçlar Kanununda genel anlamda, 16. maddede “Değer tayini mümkün olan hallerde dava dilekçelerinde değer gösterilmesi mecburidir. Gösterilmemişse davacıya tespit ettirilir. Tespitten kaçınma halinde, dava dilekçesi muameleye konmaz.” şeklinde hüküm yer almaktadır. Ancak HMK m. 118 gereği dava, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılacağından, bu hüküm dava dilekçesi kaydedildikten sonra uygulama alanı kalmayacak bir hüküm haline gelmiştir. Zira Kanun gereği açılmış sayılan bir davada, dava dilekçesinin işleme konulmaması söz konusu olamaz.

Yine HK m. 27’de, maktu harçların ilgili bulunduğu işlemin yapılmasından önce peşin olarak ödeneceği, ödenmemesi halinde müteakip işlemlere ancak harç ödendikten sonra devam olunacağı belirtilmiştir. Benzer olarak HK m. 28 ve 30’da nispi karar ve ilam harcının ödenme zamanı belirtilmiş olmakla beraber, özellikle 30. maddede “yargılama sırasında tespit olunan dava konusunun

değerinin, dava dilekçesinde bildirilen değerden fazla olduğu anlaşılırsa, yalnız o celse için yargılamaya devam olunacağı, takip eden celseye kadar noksan değer üzerinden peşin karar ve ilam harcı tamamlanmadıkça davaya devam olunmayacağı belirtilmiştir. Günümüz uygulamasında, mahkemeler tarafından ortalama 3-4 ay sonrasına duruşma günü verildiği bir durumda, harcın tamamlanması için 3-4 ay gibi bir süre tanınması, hem Hukuk Muhakemeleri Kanunumuzda yer alan sürelerle ilişkin genel düzenlemelere uygun olmadığı gibi hem de Anayasada (m. 141) hem HMK m. 30'da yer alan usul ekonomisi ilkesine aykırıdır. İlaveten Harçlar Kanununda yargı işlemlerinden alınacak harçlar ödenmedikçe müteakip işlemlerin yapılmayacağı (HK m. 32) hükmü yanında, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, harçların tamamı peşin olarak ödenmeden harca mevzu olan işlem yapılmayacağına (m. 127) yönelik hükümler de yer aldığından, mahkemenin HK m. 32 ve 127 karşısında "yeni bir duruşma günü belirlemesi" yapamaması gerekir. Zira yeni duruşma günü belirlemesi davada müteakip bir işlemdir. Dolayısıyla HK'da da birbiriyle çelişik hükümlerin bulunduğu söylenebilir.

Yine HK m. 30'da, HMK m. 150'de gösterilen süre içinde dosyanın muameleye konulması, noksan olan harcın ödenmesine bağlı olduğu belirtilmiştir. Fakat bu düzenlemenin nispi karar ve ilam harcına ilişkin hükümlerin içinde yer alması bir tarafa, dosyanın işlemden kaldırılması kararının nasıl verileceği ve süreler konusunda düzenleme olmaması nedeniyle Yargıtay içtihatlarıyla uygulama belirlenmeye çalışılmıştır.

Dolayısıyla, davanın başlangıcında ve dava sürecinde yapılan işlemlere bağlı olarak ödenmesi gereken harçların ödenmemesi veya eksik ödenmesi halinde bunların nasıl tamamlanacağı, tamamlattırma usulü ve sonuçları hakkında mevcut Kanuni düzenlemeler yetersiz olup Harçlar Kanununda ve/veya Hukuk Muhakemeleri Kanununda değişiklikler yapılması uygun olacaktır.

Bu bağlamda, herhangi bir sebeple harç yatırılmadan veya eksik yatırılarak dava açılmış olması halinde, yine yargılama sürecinde ortaya çıkan veyahutta yapılacak işlemler dolayısıyla harç ödenmesi gerektiği hallerde harçların ödenmemesi veya eksik ödenmesi hallerinde bir hafta içinde tamamlanması hususu mahkeme başkanı veya hakim tarafından ilgiliye tebliğ olunacağı; yapılan bildiri-me rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde dava dosyasının işlemden kaldırılacağı, devamında da HMK m. 150 hükümlerine göre işlem yapılacağını belirten bir düzenlemenin yapılması uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgün, Şükran. *Haczin Hukuki Niteliği*. İstanbul: 2020.
- Aslan Akyol, Leyla. “Anayasa Mahkemesinin 14.01.2010 Tarihli Kararı Çerçevesinde Yargı Harçlarına İlişkin Bazı Sorunlar ve Güncel Gelişmeler.” *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1 (2011): 32-52.
- Albayrak, Hakan. *Kalem Mevzuatı (Yazı İşleri) Ders Kitabı*. Ankara: Seçkin, 5. Bası, 2023.
- Arslan, Ramazan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar-Ayvaz ve Emel Hanağası. *İcra ve İflas Hukuku*. Ankara: Yetkin, 10. Bası, 2024.
- Arslan, Ramazan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar-Ayvaz ve Emel Hanağası. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin, 10. Bası, 2024.
- Aşık, İbrahim. “Güncel Yargıtay Kararları Işığında Dava ve Cevap Dilekçesinin Unsurları.” *Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (2014): 145-175.
- Atalı, Murat ve İbrahim Ermenek. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Seçkin, 6. Bası, 2024.
- Börü, Levent. *Medeni Usul Hukukunda İddia ve Somutlaştırma Yükü*. Ankara: 2016.
- Börü, Levent. *Dava Konusunun Devri*. Ankara: Yetkin, 2012.
- Budak, Cem ve Varol Karaaslan. *Medeni Usul Hukuku*. İstanbul: Filiz, 5. Bası, 2021.
- Bulut, Uğur. *Medeni Usul Hukukunda Davaların Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi)*. Ankara: Adalet, 2017.
- Budak, Cem ve Varol Karaaslan. *Medeni Usul Hukuku*. İstanbul: Filiz, 5. Bası, 2021.
- Coşkun, Mahmut. *Hukuk Yargılamasında İstinaf ve Temyiz*. Ankara: Seçkin, 2024.
- Ercan Özler, Meltem. *Medeni Usul Hukukunda Dava Konusu*. İstanbul: Onikilevha, 2019.
- Ermenek, İbrahim. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Yürürlüğe Girmesinden Sonra Yargılama Giderlerine İlişkin Olarak Ortaya Çıkan Bazı Güncel Sorunlar ve Usul Ekonomisi İlkesi.” *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, MİHBİR Özel Sayısı, (2014): 215-243.
- Ertanhan, Mesut. *Yargılama ve Takip Giderleri*. Ankara: Seçkin, 2. Bası, 2023.
- Görgün, L. Şanal, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin, 13. Bası, 2024.
- Gül, Mehmet Akif. *Medeni Usul Hukukunda Dava Değeri*. İstanbul: Onikilevha, 2022.
- Hatipoğlu, Mehmet. “İdari Yargılama Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması.” *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 2 (2021): 188-222.
- Karaaslan, Erol. “Hukuk Muhakemeleri Kanununda Dava Dilekçesi.” *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 87, S. 2 (2013): 356-387.
- Karamercan, Fatih. *Dava ve Cevap Dilekçesinin Unsurları*. Ankara: Seçkin, 2. Bası, 2021.
- Kaya, Hasan. *Yargılama Giderleri*. Ankara: Adalet, 2022.
- Kıyak, Emre. *Davanın Açılmasının Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları*. Ankara: Legal, 2014.
- Koçyiğit, İlker. “Davanın Açılması ve Dilekçeler Aşaması.” *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, S. 2 (2015): 39-58.
- Kuru, Baki. *Hukuk Usulü Muhakemeleri*. Ankara: Yetkin, C. II, 2001.

- Kuru, Baki ve Burak Aydın. *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin, 8. Bası, 2023.
- Özekes, Muhammed. “HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16 (2014): 263-300.
- Özmumcu, Seda. “Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmaması Sayılması Halinde Değerlendirilmesi.” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. LXX, S. 2 (2012): 183-206.
- Öztekin, Selçuk. *Türk Medeni Yargılama Hukukunda İstinaf ve Temyiz*. Ankara: Yetkin, 2021.
- Öztürk, İlhami, “Bir Hükümün Bozulmasını Takiben Verilen Kararda Yargı Harcından Bozulan Hüküm Dolayısıyla Ödenmiş Olan Harcın Mahsubu.” *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 2 (2015): 139-164.
- Öztürk, İlhami, “Süresinde Ödenmeyen Karar ve İlam Harçlarına Gecikme Zammı Uygulanması.” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XX, S. 1 (2016): 573-607.
- Öztürk, İlhami. *Mahkeme Harçları*. İstanbul: Onikilevha, 2. Bası, 2023.
- Pamukçu, Bengü. *Medeni Yargılama Hukukunda Dosyanın İşlemden Kaldırılması*. İstanbul: Onikilevha, 2020.
- Pekcanitez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes. *Medeni Usul Hukuku (Ders Kitabı)*. İstanbul: Onikilevha, 11. Bası, 2023.
- Pekcanitez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes. *Medeni Usul Hukuku (Temel Bilgiler)*. İstanbul: Onikilevha, 17. Bası, 2023.
- Pekcanitez, Hakan. *Medeni Usul Hukuku*. İstanbul: Onikilevha, C. II, 2017.
- Postacıoğlu, İlhan E. ve Sümer Altay. *Medeni Usul Hukuku Dersleri*. İstanbul: Vedat, 8. Bası, 2020.
- Ruhi, Canan ve Ahmet Cemal Ruhi. *Uygulamada Yargı ve İcra Harçları*. Ankara: Seçkin, 2018.
- Rüzgaresen, Cumhur. *Dosyanın İşlemden Kaldırılması*. Ankara: Yetkin, 2021.
- Simil, Cemil. “Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16 (2015): 1351-1376.
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin, 6. Bası, C. I, 2024.
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin, 2. Bası, C. II, 2022.
- Turhan, Ahmet ve Hikmet Özdemir. *Kalem Mevzuatı*. Ankara: 1998.
- Turhan, Ahmet. *Kalem Mevzuatı*. Ankara: 1997.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Ankara: Yetkin, C. II, 2021.
- Yılmaz, Zekeriya. *Hukuk Davalarında Yargılama Harç ve Giderleri ile Vekâlet Ücreti*. Ankara: 2010.
- Yücel, Mehmet. *İstinaf Kanun Yolu*. Ankara: Legal, 2022.